

ÉPÍTÉSZETI SZEMLE

SZERKESZTI: BOBULA JÁNOS.

SZERKESZTŐSÉG: BUDAPEST, VII., SZÖVETSÉG-U. 45.

hová a kéziratok küldendők.

✻ Megjelen évenként 12 füzet. ✻

Kéziratokat vissza nem küldünk.

ELŐFIZETÉS:

Egész évre 8 frt. — Félévre 4 frt. — Negyedévre 2 frt.

Hirdetéseket felvesz Singer Gyula hirdetési irodája,
IV., Irányi-utca 7. sz. a. (Kalap-utca sarkán.)

A KIÁLLÍTÁS BEZÁRTAKOR.

V-s. Maholnap lezajlanak az ezredéves ünnepek végső jelenetei s a nagyérdemű közönség — mely ezen alkalommal helyzetéből dúsan kivehette a maga részét — szerteszéled, hogy ismét köznapi dolga után lásson, vagy szórakozást cseréljen.

Azonban tanúság szempontjából, a számtalan hazai és nemzetközi kongresszus kimutatásai és javaslatai között, a legbecsebb lenne ránk nézve a nálunk szerzett impressziók őszinte bevallásainak statisztikája és pedig annál is inkább, mivel nem csupán a kiérdemelt elismerésből, hanem az alkalmi lelkesedés bókjaiból is oly bőven kijutott, hogy szó szerint véve a dolgot, könnyű szerrel azon hiedelemben ringathatnánk magunkat, hogy nálunk már minden a legjobb rendben van és semminek sem vagyunk hijával. És visszapillantván a multba, mióta nemzeti függetlenségünket sikerült kivivnunk, valóban derék bizonyosságát szolgáltatott életrealitásunknak és érdemeseknek mutatkoztunk azon pozíció elfoglalására, mely minket a fejlődés rendje szerint az európai művelt nemzetek sorában megillet. Azonban épen a fejlődés rohamosságából következik, hogy eredményei helyenként oly hézagokat tüntetnek fel, melyeknek kiegyenlítése a legodaadóbb ügybuzgalmat s fokozott tevékenység kötelezettségét rója ránk, mi nélkül nemzeti jövőnkről alkotott nagyszerű sejtelmek és terveink megvalósítása elképzelhetetlen.

A napilapok kongresszusi rovatai a műtörténeti kongresszus tanácskozásairól is adtak számot. A szereplők válogatott kis csoportjai előkelő névsort tüntet fel, kik egymás között szép és érdekes dolgokat mondtak el, mik az illető szakma adattárának járulékát képezhetik, csak olyasmint nem mondtak, miből kimagya-

rázható lenne ama komoly törekvés, hogy egyszersmind közművelődésünk tényezőit kívánják általa gyarapítani.

Pedig épen a művészetek iránti érdeklődés terjesztése és a műérzék fejlődésének, általánosításának érdekében lenne kívánatos szövetkeznünk, mivel ugyancsak a művészetek története oktat rá bennünket, hogy annak idején Olaszország újjászületésének páratlan sikereit azon társadalmi állapot tette lehetővé, hogy szavai-
val élve, a trónján ülő pápától kezdve, le a flórenci váltóüzlet kis hivatalnokáig, minden olasz született művész volt. Tehát önként következik, hogy egy biztos kritika szabja meg a művészi tevékenység irányát, akkor fejlődnek ki a művészetek a nemzet közérzéséből, válnak az illető nép életmódjának, erkölceinek kifejezőivé és jellemzik műveltségének színvonalát, műizlését. És kiváltképen áll ez ama művészetekre, melyek bizonyos határozott stílhez szabvák, mint az építő-művészet. Azonban oly helyen, hol saját tradíciói hiján kénytelen az illető nemzet idegen mintákat kölcsönözni s e mellett nem veszik tekintetbe az illető minták korrektségét, hanem mélyebb öntudatoság és tervszerűség nélkül, hanyagul kompilálják össze az idegen elemeket, oly babiloni zavarodást idéznek elő, mely az építő-művészetet feladatainak magasabb rendeltetésére nézve konfúzzusá teszi.

A rohamosan fejlődő főváros proporcióját számos helyen éktelenítik el ilyen szerkezetű monstrumok, sőt még az ezredéves kiállítás tervezetét sem bírta megmenteni a jó izlés ezen már krónikussá váló bajunktól.

Ugyanis is a nemzeti lelkesedés iránti kegyeletes kimélet folytán tartózkodtunk eddig kifejezést adni ama minden hozzá-

értő egyén által ellenőrizhető véleményünknek, hogy, eltekintve a kiállítás történelmi csoportjától, melyben ALPÁR IGNÁC nevezetes sikerrel állította össze a létező hazai motívumokat, a kiállítás egyéb tervezeteiben oly módon zsufoltattak egymás mellé a mindenféle csarnokok és helyiségek, hogy összefüggéstelen mivoltukban csupán az általános izléstelenség révén nyernek egy közös vonást.

Hogy ezek ideiglenes épületek, az nem szolgálhat fogyasztásaik mentségeül, mivel még szinpadí diszletekből is lehet tetszetős dolgokat produkálni. Aztán még van ott olyan épület is, mely állandóságra,

muzeumnak lett szánva, mint a közlekedésügyi csarnok.

Igaz, hogy sok esetben, kivált állami építkezéseknél, a bényújtott tervezetek a költségvetés redukálása érdekében, a nem feltétlenül szükséges részletek kihagyásával oly alaposan átkorrigáltak, mikép utóbb a tervező építész is alig ismerhet bennük saját művére.

Kiállításunk tehát kettős irányban szolgáltat tanúságot, t. i. sikeres produktumaink mellett bemutatja az elrettentő példákat is. Nagyon kívánatos lenne, ha birnánk már egyszer e téren is okulást méríteni.

AZ ÉPÍTÉSZETI KERESZTÉNY EGYHÁZ MEGALAKULÁSA.

Annai szenvedésen, üldözésen nem ment át egyház, mint a keresztény egyház, midőn még gyermekkorában, a kifejlődés kezdetén minden vihar rátámadt; a gyenge csemetét azonban a zord idő nem törte le, mert az megerősödve, most is virágzik; sőt létének gyökerei épen e korban vertek biztos izmokat. Nem lesz érdektelen, ha megalakulásának történetét e válságos időkben néhány szóban megismerjük; annál is inkább megérdemli e kor figyelmünket, mert ez az egyház volt a mai műveltség kutforrásának gondozása.

A keresztény tan mindjárt keletkezésekor elterjedt majdnem az egész ismert földrészen. Természetesen el nem kerülhette, hogy hirdetői véleményében különbség ne legyen, csak hogy e különbség nem olyan volt, hogy az egyház fejlődését akadályozta volna. E véleményeltérés PÉTER és PÁL között keletkezett. PÉTER, a legöregebb apostol, Isten választott népének életnézetével a KRISZTUST elismerő pogányokra is feltétlenül kötelezőknek tartotta a mózesi törvények minden előírását; PÁL ellenben azt tanította, hogy Krisztusban a jövendölés beteljesedvén, a törvény ereje megszűnt s helyébe a Krisztusban való hit és élet lépett, melyben pogányok és zsidók az ó-testamentum előírásai figyelembe nem vétele mellett, gyermeki szeretetben egyesülnek. Így keletkeztek a pogányokhoz és a zsidókhoz intézett levelek, melyeket e két apostol irt; azonban a különböző nézeteket tartalmazó levelek miatt fenyegető veszély közös egyetértéssel elhárít-

tatott, a mennyiben megegyezésre, vagyis az ellentétek kiegyenlítésére vezetett, a mint az az apostolok történetében meg van írva.

PÁL 64-ben végezte életét NÉRÓ idejében az üldözések alatt, PÉTER három évvel később. Ismeretes, hogy PÉTER utazását Rómába s az ott szenvedett keresztthalált a theologiai iratok sokféleképen megvitatták. A többi apostolok működéséről is bő adataink vannak.

A kereszténység elterjedésére nagy fontossággal bírt az evangélium és az apostolok levelein kívül JÁNOS jövendölései a nem sokára bekövetkező világpusztulásról, melyet elhittek s menekvést a kereszténységben találtak. Egyáltalán nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy az egyház alapítása a legostobább babonák korába esik, melyben csodák és varázslatok napirinden voltak; zsidó és pogány eszmék a kedélyeken még mindig uralkodtak.

JÉZUS szellemében való élet utáni törekvésben nem volt hiány s a jótékonyssággal párosult szeretet volt a legfőbb parancs. Jeruzsálemben vagyonszövetségre törekedtek, a mit természetesen nem tudtak elérni. A hitközség szervezete a zsinagógák után indul. Hét szolga (diakon) gondoskodott az alamizsna kiosztásról és efélékről; a legöregebbek (presbyterek, vagy episkopói-felvigyázók) korlátlan számban felügyeltek a társadalmi rendre s a tanokra. Felavatásuk kézfeltevással történt. Nőket is lehetett a templomi intézkedésekre használni. A hitközségnek joga volt

a felvétel és kizárás fölött határozni. Azonban a különbség már kezdetben meg volt a klérus és a laikusok között.

Az istentisztelet imákból és énekből állott, továbbá szentírás olvasásából, Jézus nevében való keresztségből, bérmálásból, áldozással egybekötött urvacsorából. A keresztség fehér öltönyben háromszori víz alábukásból, a betegeknel háromszori behintésből állott, azonkívül balzsammal való megkenésből és kézfeltételből, keresztszülők jelenlétében.

Az istentisztelet legfontosabb részét a KRISZTUS által alapított urvacsora képezte. Kezdetben mindennap szokásban volt, mint a szeretet lakomája, később mindinkább szigorubb templomi alakot öltött és a szeretet lakomájától elválasztva, a kenyértörésben és a kehely körüljárásában mint eucharistia szerepelt. Már a második század elején a kenyért külön asztalkán áldották meg, a mely eleinte fából, CONSTANTIN óta kőből készült. Legelső időkben csak a püspök volt feljogosítva a kenyér megáldásával s a diakónok osztották ki a hívők között.

Az áldozásban részt vettek mindazok, kik nem voltak kizárva, mint a katechumenek, hitetlenek, bűnbánók stb., a kik az áldozáskor eltávolítottak, mint a pogány istentiszteletben az avatatlanok a «procul este profani» szavakkal. — A betegeknek haza vitték, sőt úgy látszik a halottaknak sirjukba is tették. Az áldozás kenyérből és borból állott; a kenyér nyugaton kovásztalan, keleten kovászos volt.

A házasságot a hitközségnek bejelentették s áldozás után a pap megáldotta. Minden istentisztelet eredetileg a katakombákban történt, a keresztények általános temetkezési helyén, az eucharistia a vértanuk szarkofágjain. De már CONSTANTIN előtt voltak Rómában imaházak és templomok (magánbazilikák). A vértanuk halálának évfordulóját születésnap gyanánt ülték meg; ünnepek voltak még az urszineváltozása, husvét és pünkösöd.

Minthogy a katakombák alkalmasak voltak temetkezésre, mint földalatti barlangok, azon nézet van elterjedve, hogy az első keresztények és vallási tisztelőik itt találtak menhelyet az üldözések elől. De a katakombák, miként a pogány római sirok, a Rómából mindenfelé szétágazó utak mellett fekszenek s úgy a hatóságok, mint a nép előtt teljesen ismeretesek voltak. A ki csak egyszer is megszemlélte, könnyen beláthatja, hogy mily kevésbé voltak alkalmasak menedékhelyekül. Mert egy pusztító üldözéskor mi sem könnyebb, mint a föld alá menekülő tömeget a bejáratok elzárásával fogva tartani s fegyver nélkül elpusztítani. Közel fekszik egy másik magyarázat: a vértanuk halotti tisztelőit sirjaikon gyakorolták, a mennyiben a fedőlap asztal gyanánt szolgált; az üldözések következtében a vértanuk száma folyton növekedett s így az istentisztelet a katakombákban mindennapos lett. Néha a keresztség is a katakombákban történt.

AZ ELSŐ KERESZTÉNYEK MŰVÉSZETE.

Az olasz művészet lényegében Nyugot keresztény művészete, mely csak úgy keletkezett, hogy a mikor az új egyház megalakult a zsidókból és pogányokból s a művészetek iránt ellenszenves zsidóság, a veleszületett műérzékű pogányművészeknek új feladatot tűzött; új képzetekkel és eszmékkal áthatotta azokat és új istentisztelet által új építészeti elrendezésre és berendezésre készítette.

Ha a középkor büszke székesegyházairól, vagy szent PÉTER templomairól a keresztény építőművészet kezdetére tekintünk vissza, az ép úgy fog feltűnni, mintha

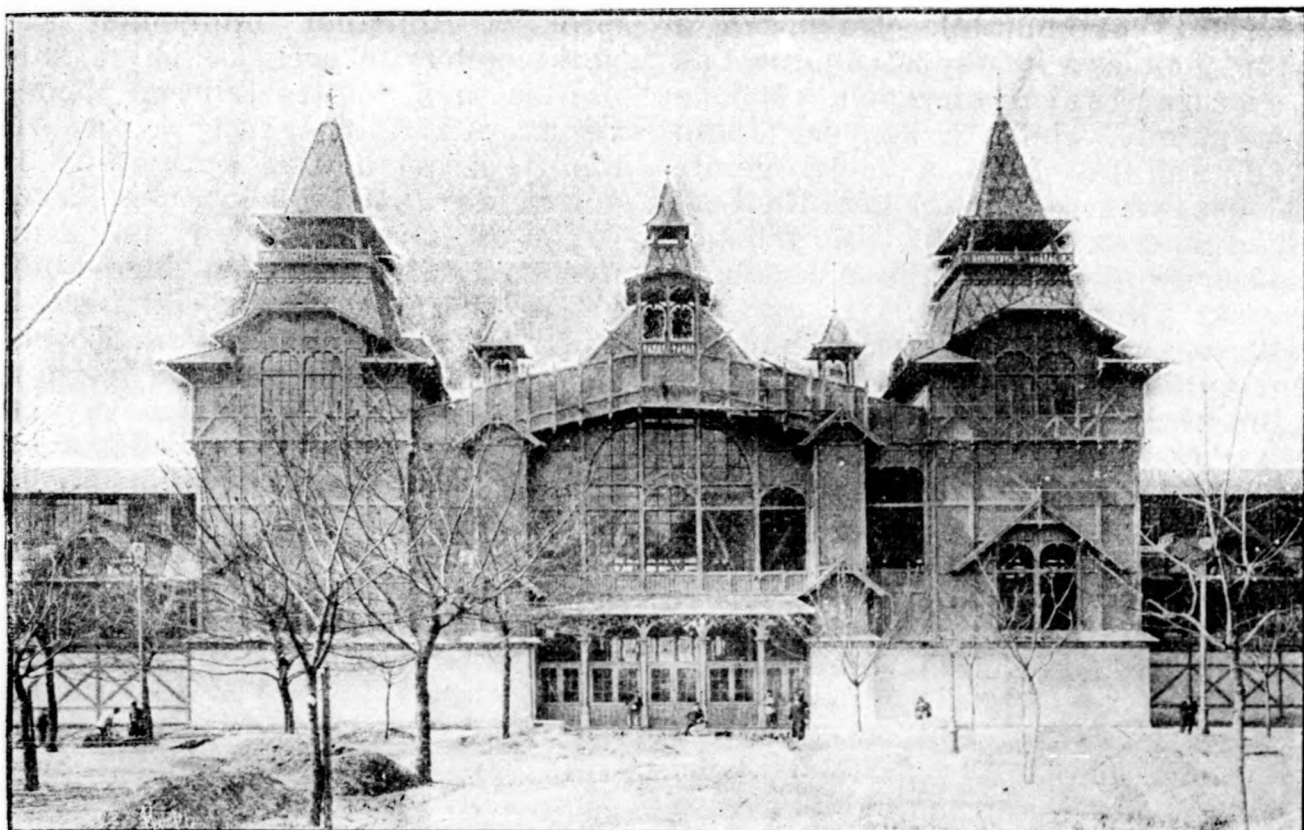
egy VII. GERGELY, vagy II. GYULA és pápai hatalmuk s dicsőségük mellé a názáreti szegény isten-embert akarnók tenni összehasonlítás céljából, pedig ő volt az, a kire nagy fényük, mint forrásra visszavezethető. MINUTIUS FÉLIX 220-ban mondja: «A legelső keresztényeknek nem lehettek templomaik az üldözések miatt, de nem is kellett, mert az istentiszteletre minden hely nyitva állott» s «Dialog»-jában OCTAVIUS-nak, a kereszténység támadójának szájába adva a kérdést mondja: «Miért nincsenek a keresztényeknek templomaik, oltáraik, képeik?»

Ha ezt a külön ellenvetést meg is kell cáfolni, mégis van benne tényleges igazság, mely további bizonyítékot talál, a mennyiben ARNOBIUS és DIONYSIUS ALEXANDRINUS a III. század vége felé a templomok, mint Isten lakásai ellen küzdenek; hasonló értelemben mondja ORIGENES: «A keresztényeknek templomok helyett a jámborok kedélye van!»

Nem kell e kifejezéseket minden korlátozás nélkül vennünk s valószínűleg csak a pogány szentélyekre s az azokkal való esetleges összetévesztésre vonatkoznak. Most GALLIENUS a keresztényeknek minden vallásos helyet és cemetiumot visszaadta s ha DIOCLECIÁN Rómában nagy-

számu keresztény templomot leromboltatott, mindkét eset a keresztények vallási célokra szolgáló helyeikről tesz tanúságot. Ilyen helyiségek az első időkben magánházakban voltak, nevezetesen PUDENS szenátor házában; följegyzések szerint még CAECILIA, EUPREPIA, LUCINA és ANASTASIA házában. Magától értetődik, hogy eme gyülekezésekre lehetőleg nagy helyiségre volt szükségük s erre teljesen megfelelt az előkelők és gazdagok házában a triclinium.

Mint hogy sok előkelő lakóház és palota egyuttal bazilikával volt összekötve s ezekben látjuk az első keresztény templomokat, a mennyiben tulajdonosaik vallási

MEZŐGAZDASÁGI CSARNOK.

célokra szánták. Legelőkelőbbnek tartották a LATERANUS bazilikáját, melyet SYLVESTER kapott ajándékba. Ep ilyen keresztény templom gyanánt szerepelt a SICINIUS-féle magánbazilika.

A régi római épületek használatára ezek példák voltak s ezen épületeket is bazilikának nevezték. Alakjuk olyan volt, mint a nyilvános bazilikáé, alapjuk hosszukás négyszög oszlopsorok által hajókra osztva. A középső hajó falai a mellék-hajók felé emelkedettek, a két hajó tetőzete közötti falsíkon ablakok voltak. A főhajó előtt előcsarnok, ezzel szemben az abzis.

Tehát eredeti és jellegzetes keresztény építészetéről szó sem lehet, mert a legrégibb templomok pogány eredetűek, habár nem is az istenek tiszteletére voltak szánva.

De még sem egyedül ezek szolgáltak az istentiszteletre helyiségül, mert ősi szokás szerint a keresztények is összegyülekeztek övéik sirja mellé, hogy ott az istentiszteletet gyakorolják. A hálás tisztelet, melyel az új vallás bátor vértanui iránt viseltettek, kitüntette sirjaikat a többiek közül s haláluk évfordulóját születésnap gyanánt ünnepelték meg sirjaik mellett. Ez a tény vezet minket a tulajdonképeni

és eredeti keresztény építkezéshez, a katakombák barlangjaiba. Különös, hogy a halottak országába kell leszállanunk, hogy az új művészet első életjeleit fölkeressük. Miként maga a kereszténység is elrejtőzve növekedett világot intéző hatalommá, ép úgy az új művészet magva is a föld sötét mélyében csirázott.

A katakombák részben szabályos, részben szabálytalan, keskeny, körülbelül 8 láb magas földalatti folyosók, egymás fölött emeleteket képezve, melyek lépcsőkkel vannak összekötve. Legkiterjedtebbek Róma kapui mellett, Nápolyban, Siciliában s más helyeken fordulnak elő. Az egyes fülkék egymás fölött vízszintes sorokban vannak bevésve; a zárólap sík, vagy pedig be van boltozva. A holttest elhelyezése után az üreget kőlappal elzárták. E kőlapra irták a halott nevét, mellé jelmondatot vagy jelképet véstek. A világítás és szellőztetés függőleges kéményszerű nyílásokon történt. Bizonyos távolságokban a folyosók kiszélesednek, melyek gyakran páronként fordulnak elő két oldalt. E különböző méretű kamarák vagy családi sírhelyül szolgáltak, vagy az egyház kiválóbb tagjainak, püspököknek, vértanuknak örök nyugvóhelyül. E kamaráknak, vagy kápolnáknak nem volt meghatározott alaprajzuk. A szent szarkofágja által ki volt benne a hely tüntetve; a tér félkör alakban bemélyedt (a bazilikák abzisához hasonlóan), festményekkel díszítve, esetleg oszlopokkal és pillérekkel volt körülvéve, melyek a kis szentély boltozatának támogatására szolgáltak. A szarkofágon kívül még egyes sírhelyek voltak a falba mélyítve és itt sem hiányoztak a festések. A szarkofág, hátlapjával rendszerint a falba eresztve, márványlappal fedetett be, mely a későbbi templomi oltár ősalakja volt.

A katakombákban található legrégebb feliratok a második század elejére vezetnek vissza. Róma leghíresebb katakombái közzé tartoznak: S. Sebastiano a Via Appián, S. Lorenzo a hasonló nevű kapu mellett, S. Agnese a Porta Pia mellett, s az újból fölfedezett S. Calisto, a S. Sebastiano közelében, továbbá S. Ponziano a Porta Portese mellett, S. S. Thrason és Saturnino a Porta Salara mellett, S. Alessandro a tivolii út mentén; továbbá a szt. Cyriakáé, azon helyen, a hol LAURENCIUS és HIPPOLYTUS kivégeztetett; szt. Hermesé, szt. Piroskáé az új Via Salaria

mellett, szt. Marcellinus és Péteré, Platonaié, Praetextantusé és szt. Sixtusé.

A S. Ponziano katakombában baptiszerium, egy medence van, melybe le kellett szállni a megkeresztelkedéskor.

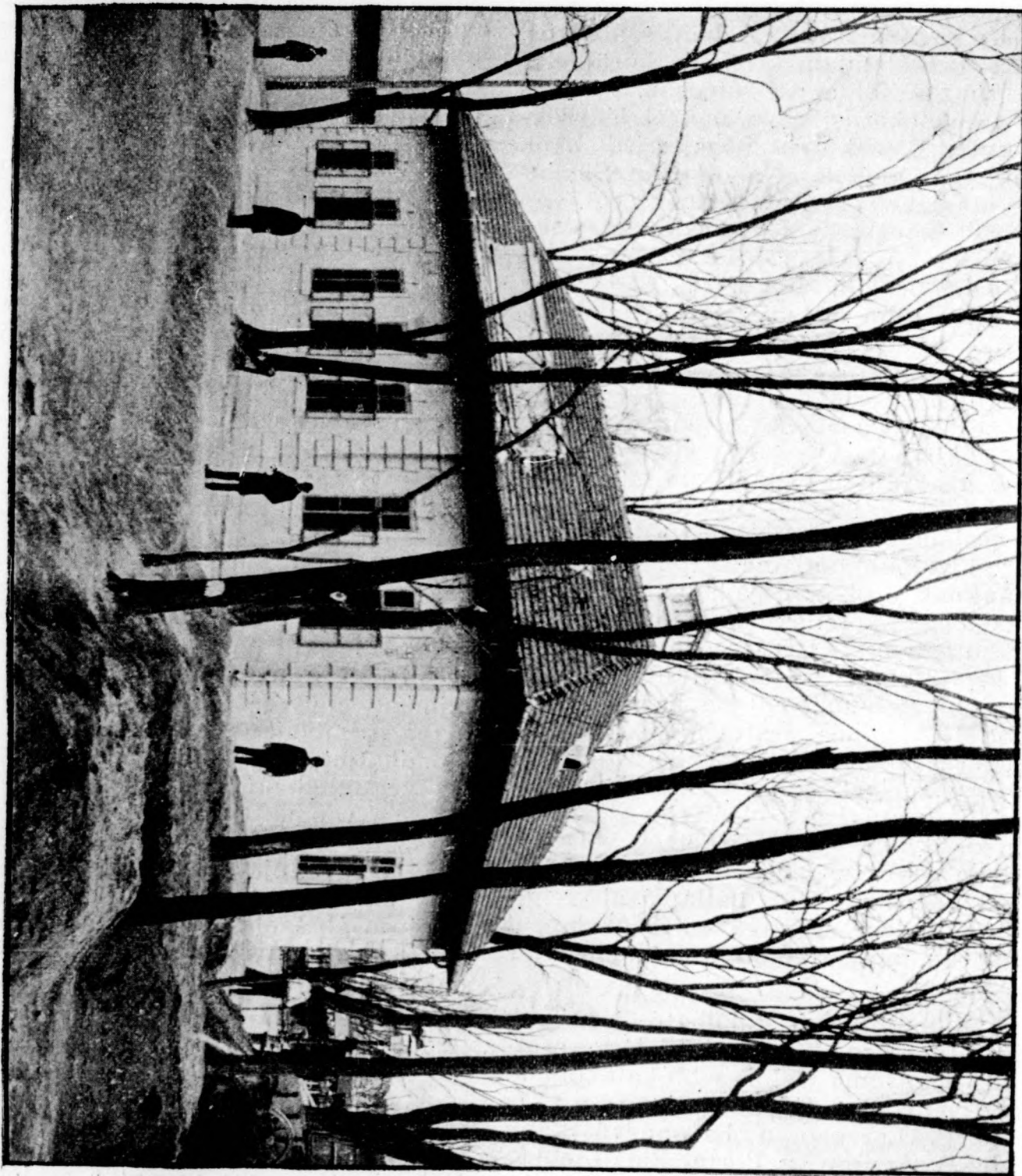
Pogány elődeik szokásához hiven, a keresztények is megjelölték hozzátartozóik sírját s vigasztaló felirással vagy jelképpel látták el. A képzőművészetet használták fel, hogy a siremlékeknek megfelelő alakot és jelleget adjanak s a képzeletnek pedig az új vallás által hirdetett reményről képet és eszmét nyujtsanak. A mint a használatos írott nyelvvel és kifejezőmódokkal éltek («in pace» stb.), ép úgy megtartottak sokat a régiek képirásából s abból egy ujat, keresztényt képeztek.

Igy találjuk a katakombákban szűk helyen egyesülve az építészet tevékenységét, mely a boltozatokat és a szabályos falakat teremtette, a szobrászattal, mely a szarkofág fedőlapjait és oldalait díszítette és a festészettel, mely az architektonikus síkokat szentek alakjaival s történetével ékesítette.

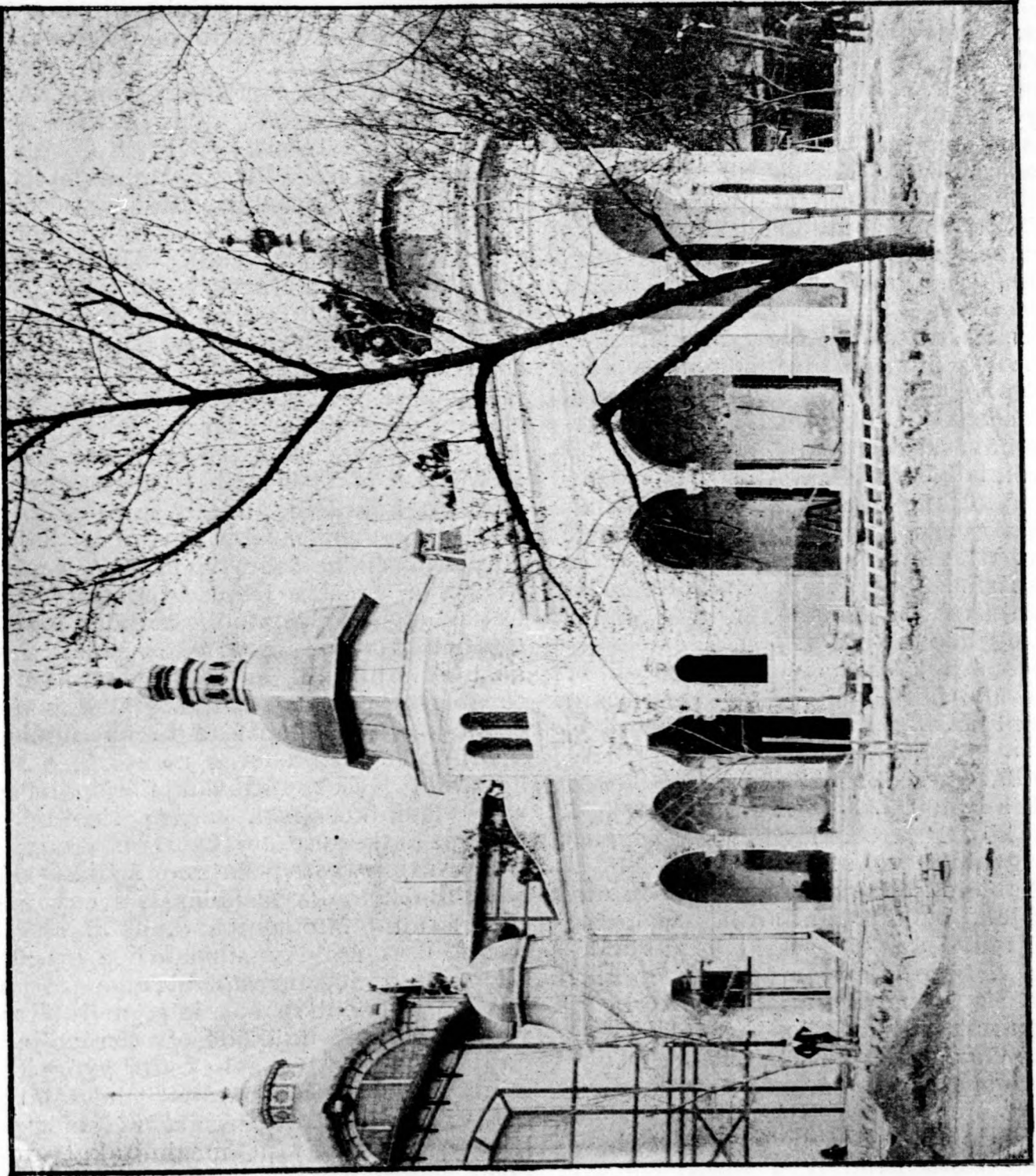
A művészet a mithológiával együtt a vallásból eredt s képzetek, gondolatok jelölésére szolgáló beszéd. Ez adja meg neki a szimbolikus kifejezést, mely mindaddig sajátja maradt, míg a tárgyat és képet fölcserélvén, az élethűség utáni törekvésbe: a naturalizmusba esik. Habár minden művészet ideális jelentőségénél fogva szimbolikus, azért ezzel még nem mondhatjuk, hogy minden szimbolumnak egyszersmind műértéke is van. Nagy különbség van az egyszerű rajz és tökéletes ábrázolás között, a hal, az Istenfia és a világ megváltója között. Hogy ha a keresztény művészet kezdetben csak egyszerű jelképes ábrázolások körében mozog, úgy ennek a viszonyokban rejlő különös okának kell lennie, mert — különösen Rómában — nagy mennyiségű műkincs volt összehalmozva s a művészet ápolása nagy kiterjedtségnek örvendett.

A zsidóságból, mely eleinte az egyház többségét képezte, a képek iránti ellen-szenv és gyűlölet átszármazott az új vallásba is. ORIGENES szerint a zsidók a törvény tilalma miatt festőket és szobrászokat nem engedtek be az országba, nehogy a műveletlen népnek alkalom adassék, hogy ilyenféle csábításokkal figyelmét az istentiszteletétől földi dolgokra tereljék.

A constitutiones apostol. VIII.

KÖZSÉGHÁZ.

HORVÁT BORKÓSTOLÓ.

32. szerint: «A művészek, mint a kik tisztességtelen foglalkozást üznek, 1 egvetendők.» Ugyanezt mondja TERTULLIANUS, hogy addig senkit sem kereszteltek meg, míg a művészet gyakorlásáról le nem mondott.

Minthogy azonban mégis szükségét érezték a zsidószármazású keresztények, hogy vallási nézeteiket és gondolataikat megérzéksítsék, oly jelképekről gondoskodtak, melyek nem voltak a képimádás veszélyének kitéve. Azonban kívülök az egyház ugyanoly jogosultságú, de pogány származású tagokat számlált, a kik nemcsak nem irtóztak a képektől, sőt atyáik és őseik szokása szerint iparkodtak az érzék fölötti és elvont dolgokat érzékileg észrevehetőleg a szem elé tárni, a mely törekvésben a művészet nyújtott nekik segédkezet.

A KONSTANTIN előtti idők imahelyei és templomai felől nem birunk pontos adatokkal, ép úgy azt sem tudjuk, miként volt ezek belseje diszitve. A nyugoti keresztényművészet legrégebbi forrásai tehát a katakombák, melyek kettős cél szolgálatában állottak: temetkezésre s a vallás gyakorlására és istentiszteletra szolgáló helyekre. Itt találjuk egymás mellett ez időből származó egyszerű, szimbolikus jeleket, alakokat és jeleneteket, melyekhez még az egyház alapítóira, szokásaira vonatkozó emlékek csatlakoznak.

A figurális ábrázolások tárgya részint ő-, részint az új-testamentomból van véve, részint a pogány ősidők emlékeire, részint vallásos szokásokra s a sirokból nyugvókra vonatkozik. Az utóbbi, térdelő alakokat kivéve, a többi jeleneteket nemcsak tárgyukra vonatkozólag kell felfognunk, hanem jelképes értelmükben is. Felismerjük bennök az antik művészet jellegét, mely az ő szarkofág-domborműveivel a keresztény művészet mintaképe lett s a mely LUNA látogatásában ENDYMION-nál a csendes, a NIOBIDÁK megöletésében az erőszakos halált, a BACHCHUS ünnepben a halált és feltámadást stb. akarta jelképezni. Bármily közel is volt a gondolat, s PÁL levelei által bármily határozottan tudtak a római keresztények, hogy KRISZTUS halála és feltámadása s saját haláluk és az örök élet között szoros kapcsolat van, azért KRISZTUS halála, pokolba való leszállása, feltámadása és mennybemenetele sem egyenként, sem képsorozatban még nincs ábrázolva a katakombákban, de rájuk és a lélek

halhatatlanságában való hitre sok hasonlaltal utalnak, ebben is követve KRISZTUS példáját, a ki szerette tanításait képletes beszédben előadni.

«A halál a bűn büntetése», mondja PÁL a rómaiakhoz intézett levelében s a bűn és halál első szüleink által jött a világra. Ezért látjuk Ádámot és Évát ábrázolva, ugyszintén Kain és Abel áldozatát, mint az első bűn okozatát.

Vétek és bűn volt azonban a megváltás és kiengesztelődés feltétele. A feltámadásra és halhatatlan életre vonatkoztak a következő képek: NOÉ, a ki a vizözönt túlélte; MÓZES, a mint isten parancsára saruit leoldja; MÓZES szerencsés átmenetele a Vörös tengeren, melyben FÁRAÓ népe sirját lelte; MÓZES, midőn a sziklából vizet fakaszt; DÁNIEL, a ki az orozslánok között sértetlen marad; JÓNÁS, a kit a cethal lenyelt, de később partra tett; ILLÉS, a ki tüzes szekéren száll fel a mennyekbe. Ide csatlakoznak az új-testamentom képei: a viz borrá változtatása a kánai menyegzőn, mint a durva anyag finomabbá való átváltozásának jelképe; a kenyérszaporítás, mint az anyagban lakozó magasabb tartalom jelképe; KRISZTUS és a szamaritánus asszony, a ki az örök élet ígét hallgatja; LÁZÁR feltámadása halottaiból, a halál legyőztetésének jelképe; az öt okos szűz, a kik az utat mutatják és mennybe mennek; továbbá a pogány mithológiából hasonló értelemben: ORPHEUS, a ki az alvilágba szállt, mint KRISZTUS s megtörte a halál hatalmát; VICTORIA alakjai is, lebegve vagy diadalkocsin, a pogány sirokból átvitettek a keresztény katakombákba; sőt a PRAETEXTANTUS katakombáiban látni lehet PROSERPINA elrablását, s egy másikon, a mint MERCURIUS ALCESTIST «DISPATER»-hez és «APRACURA»-hoz viszi, a kik mellett három női alak a fátumot jelképezi. Azonban sok kép, mely KRISZTUS másnemű működését ábrázolja: a mint vakokat, beteget stb. gyógyít; a mint az elveszett bárányt megtalálván, azt vállán viszi stb. Azonkívül még szokásban volt, hogy a megholtakat imádkozó alakban ábrázolták, hogy ez által is kifejezést adjanak a lélek megmentéseért való imának, mely az örök életre törekszik; azért gyakran összefüggésbe hozták a megholtak alakját a szentekkel is. Egyháztörténeti szempontból föltötte fontos a régi VIA SALARIA mellett levő katakombákban megörökített papi fölszentelés; de

előfordul még egy fiatal férfi megkeresztelkedése alámerülés által s egy házasság megáldása a püspök által. Régi szokás szerint az élet egyes eseményeit is gyakran örökítették meg a pogány származású keresztények. Így egy üvegcsészén az ácsélet 6 képben van feldolgozva.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az első keresztények soha sem dolgoztak fel szomorúságot keltő tárgyakat a szarkofágok domborművein, hanem csak olyanokat, melyek a halállal szemben vigaszt nyújtottak és a lélek halhatatlanságában való reményt felköltik és erősítik. Még a KRISZTUS halálát jelképező áldozat is, melyben ÁBRAHÁM Izsák-ot fel akarja áldozni, elveszti életét, mert az áldozat megakadályoztatott s Izsák megmentetett. S ezzel magyarázható meg, hogy az apostolok és a vértanúk csak az ő örök dicsőségükben vannak ábrázolva, s PÉTER-nek és PÁL-nak NÉRÓ alatt történt kivégeztetések a katakombákban sehol sincsenek kitüntetve.

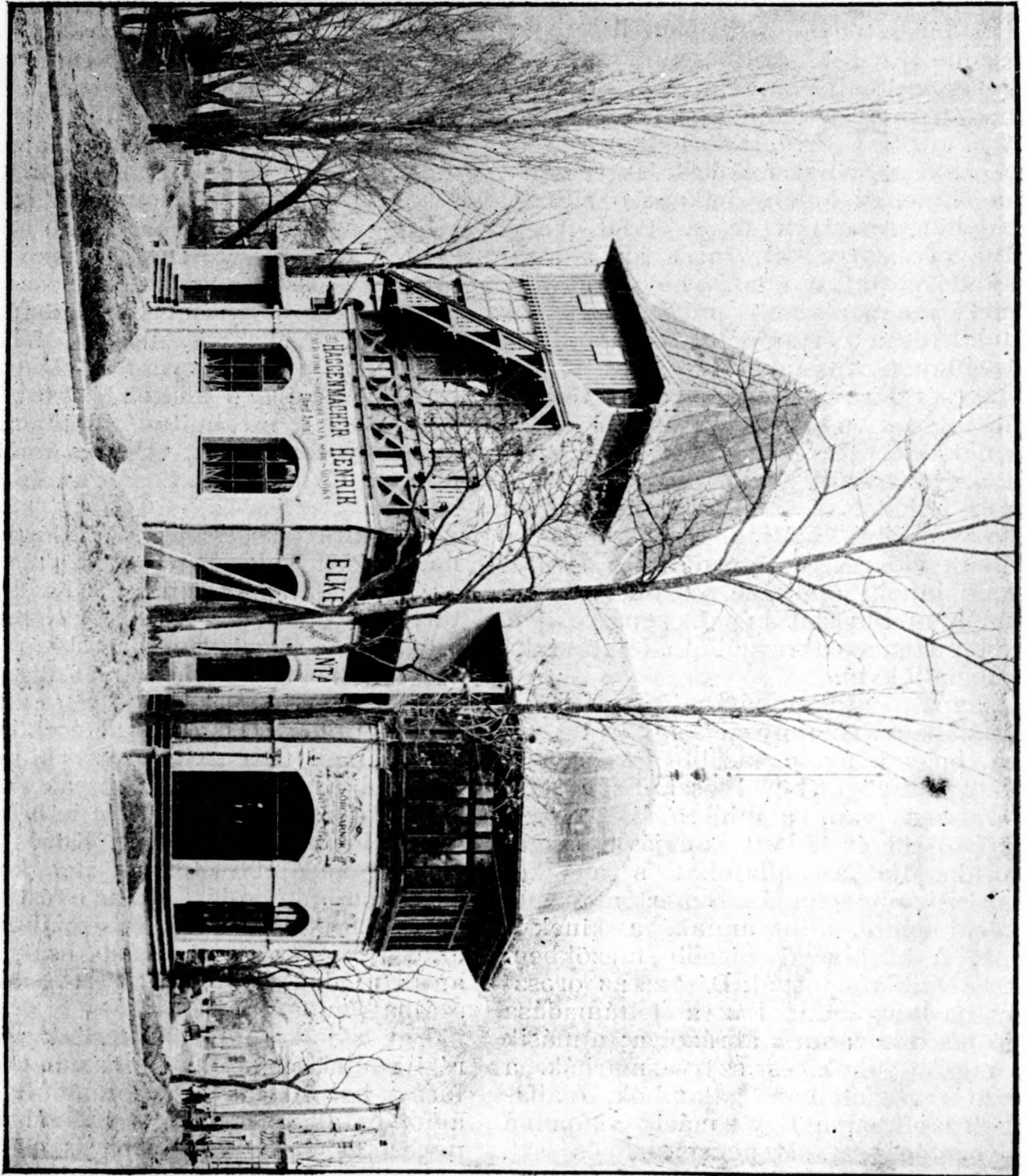
Ha azt vesszük figyelembe, hogy miként és hol voltak a különböző képek elhelyezve, azt találjuk, hogy gyakran fordulnak elő részint egyenként a sirüreg fedő lapok mellett, részint mint a kápolnák mennyezet képei csoportosítva, máshol pedig az akroszólium félkör alakú falát foglalják el.

CALIXTUS katakombájának legfelsőbb kápolnájában a mennyezet úgy van beosztva, hogy a nyolc kisebb kép a nagyobb nyolcszögűt körülveszi. Ez utóbbiban ORPHEUS van, a mint a fák között egy kövön ül és a lant hangjával magához csalogatja az állatokat s a fákat kényszeríti a meghajlásra, mert a természet neki hódol, mint annak, a kinek ő jelképe. A körülvevő kisebb mezőkben: MÓZES a sziklaforrásnál; DÁNIEL az oroszlánok barlangjában; LÁZÁR feltámadása s a jó pásztor vannak ábrázolva; a másik négy mezőn juhok és szarvasmarhák, a boltozat szögleteiben galambok olajfággal szájukban. Egy másik kápolna mennyezetén (szent. MARCELLINUS és szent. PÉTER katakombájában) a középső kör alakú mezőben a főpásztor van; a körülvevő nyolc kisebb mezőben imádkozó alakok változnak olajfát tartó galambokkal; a szögletekben fekvő szarvasok. Ugyanazon katakombában egy másik mennyezet úgy van beosztva, hogy a középső négyzet alakú térben a jó pásztor

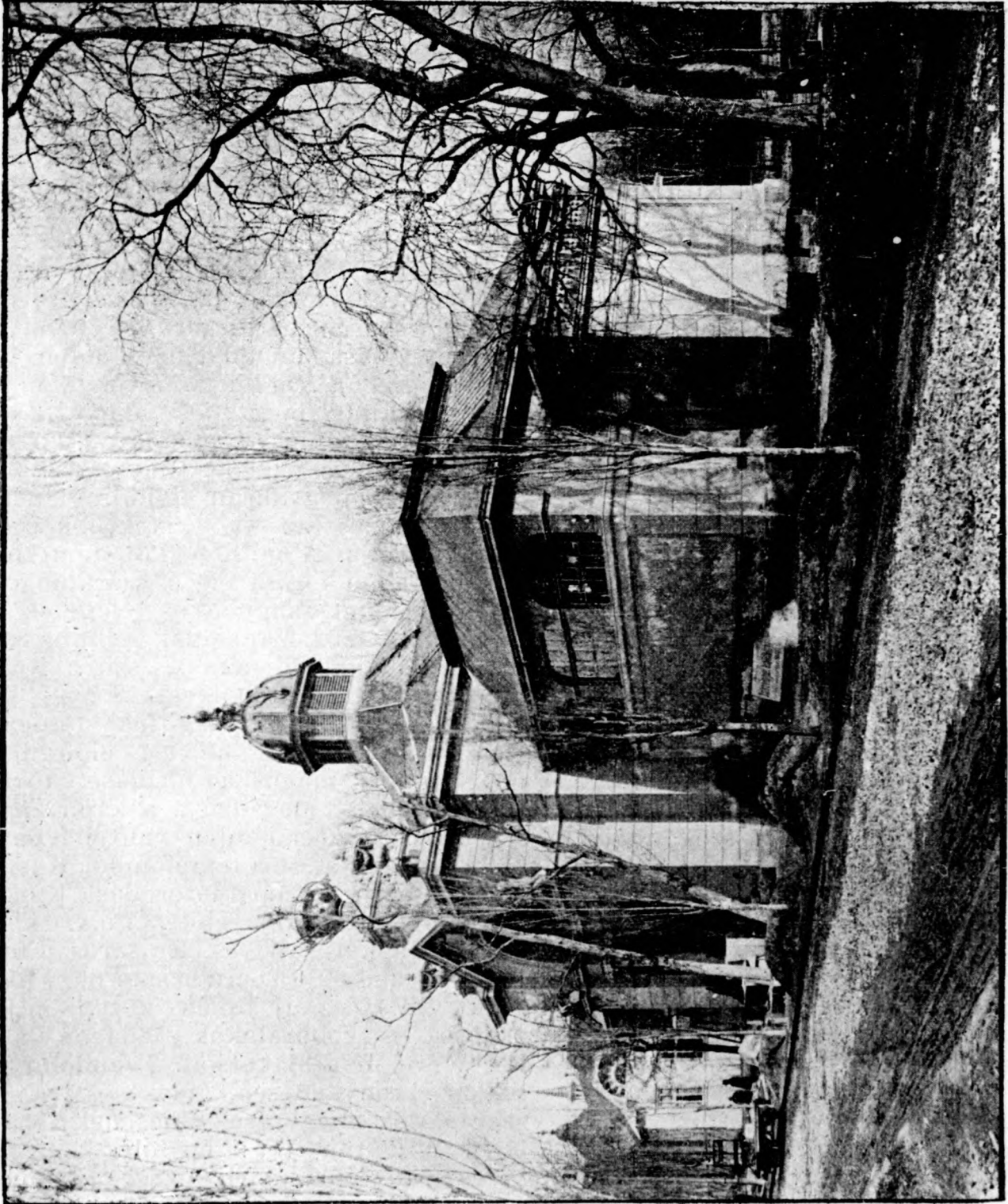
van ábrázolva, galambokkal és koronákkal váltakozva körülveve, míg a négy lunetteszerű nagyobb mezőben NOÉ a bárkában, ÁBRAHÁM áldozata, DÁNIEL az oroszlánok barlangjában és LÁZÁR feltámadása talált helyet; a szögletekben bakok. E nemben a legszebb mennyezet a S. AGNESE katakombában van, a hol a főpásztor kör alakú keretben van, melyet nyolcszög vesz körül, melynek alapvonalain galambok állanak. A négy négyzet alakú mezőben a bünbeesés, MÓZES a sziklaforrásnál, JÓNÁS a lugasban és egy imádkozó alak van, körben urnák gyümölcsessel s a szögletekben ismét galambok olajfággal. E kápolna az által tűnik ki, hogy preszbiteriuma, félkör alakú félkéje, a tuffba vágott két széke és az iv alatt két oszlopa van; az akroszóliumban pedig JÉZUS a gyermekek között van feltüntetve. Az akroszóliumok félkör alakú mezőiben gyakran vannak festve urvacsorák, imádkozó alakok között szentek, vagy csak a megholtak imádkozó alakjai, vagy több szent egymás mellett, mint pl. szent. CYRIACA, szent. PÉTER és szent. PÁL között.

Az ábrázolás módja kiválóan hagyományos volt. Pogány szokás szerint az áldás fölemelt mutató- és középujjal történt; ép úgy átvették az imádkozás módját is: álló helyzetben kitárt karokkal imádkoztak a rómaiak. Fölszentelésre és felavatásra a kézfeltétel szolgált; a csodatettek varázspálcával eszközöltettek stb. E mellett a test mozgása kelleténél nagyobb volt, a fej és nyak majdnem összefüggés nélkül van s a bokák nagyon oldalt vannak tolva. Kevés személy és még kevesebb étel és ital kellett az urvacsora ábrázolására; az evést gyakran csak a mutató ujjnak a szájhoz tétele által jelezték s az ivást csak egyszer, antik módon, magasra tartott edényből a szájba ömlő sugár által.

Úgy a nők, mint a férfiak viselete a régi római. A nők azonban a köpönyegforma helyett fehér fejkendőt használtak a fej betakarására; a férfiaknál az ugynevezett phrygiai viselet is előfordul, a nőknél pedig egy felső ruha, mely egy darab hosszú szövetből állott, középen nyílással, melyen a fejet dugták ki, mindkét oldalról a vállakra hajlik, elől és hátul a felső testet fődte s alul le volt kerekítve. E ruhanemnek gyakran széles ujja is volt, melyen alul a részek össze voltak fűzve úgy, hogy lassanként a fel-

HAGGENMACHER SÖRCsARNOKA.

BALNEOLOGIA.

öltő alakját vette föl. Kiváló egyének részére állandó kitüntető jelvények voltak, színes csikok, mint a zsidóknál, melyek a vállakról a mellen és alsó testen a ruha aljáig függőlegesen futnak, vagy felvarrva, vagy csak szabadon. A férfiak hajviselete önkényes: hosszú vagy rövid; a szakál vagy leborotvált, vagy nyirt, vagy hosszú; a nők hajviselete a fejen vagy koszorút képezett, vagy két szalagba volt fonva.

A stíl természetesen nem lehetett más, mint a melyet a pogányságtól átvettek. A ruházatban, melynek ráncait inkább jelezték, mint kiképezték és a meztelen testrészekben széles formák között mozogtak. A rajzolás nagyon tökéletlen, nevezetesen az arányokat, a testrészek összefüggését s az alakok ismeretét illetőleg. Innen vannak az esztelen és lehetetlen mozdulatok, különösen a nyaknál és fejnél. A modellozás megelégszik a gyenge árnyékolással. A test színe vörösbe játszó sárga, a ruha többnyire fehér, de gyakran zöldeskék, sárga, vöröses, bíbor és zöld színű. A technika olyan, mint a freskofestészetnél.

A szobrászat az ó-keresztény művészetben nagyon szűk működési körre volt szorítva. A vatikáni muzeum egy fiatal páztor szobrát őrzi, mely vállán egy bárányt tart. A kidolgozás oly kitűnő, mint egygyé sem a kereszténység elterjedésének korában; azért inkább antik munkának tartják; igaz ugyan, hogy szimbolikus jelentőség nélkül. Azonban a «Jó Pásztor» sok utánzatának lett mintája, minthogy egy a III. századból való utánzatán az akkori művészet összes hibáival látható. Ugyanazon muzeumban látható HIPPOLYT portói püspök ülőszobra a III. századból. 1551. évben találták az Ager Veranuson. Csak a felső test és a fej van abból a korból, míg az alsó test a székkal együtt jó antik munka annyira, hogy nagyon kétséges, vajjon az ó-keresztény művészet termékei közé sorolható-e? Nagy számmal maradtak fen szarkofágok, melyek keresztény eredetét biztosan ki tudjuk mutatni és melyek úgy tekintendők, mint a keresztény művészet első századból való legfontosabb műemlékei. Ezek az ós-római kőkoporsók utánzatai: hosszukás, derékszögű márvány, vagy másféle kőkoporsók, néha magas fedő-kőlapal. Az előlapon, gyakran a két oldallapon, sőt a fedőlapon is domborművek vannak, sokszor csak valami csatornaféle bevésésekkel és valami jelképpel, máskor kis

oszlopokkal és ivekkel. Ilyen kőkoporsókat mindenütt találhatunk, a hová az első században a kereszténység elterjedhetett. Legtöbbet hoztak ki a római katakombákból. A veronai katakombákból kihozták a rómaiakkal teljesen megegyeznek. Ha a szarkofágokon található domborművek tárgyait a festészettel összehasonlítjuk, az előbbieket sokkal nagyobb gazdagságban fordulnak elő. Az ó-testamentumból vett szimbolikus képek csak kevéssel gyarapodtak.

ÁDÁM ÉS ÉVA, ÁBRAHÁM áldozata, ILLÉS mennybemenetele, JÓNÁS története, DÁNIEL az oroszlánok barlangjában, a Vörös tengeren való átmenetel, MÓZES a sziklaforrásnál ábrázolásához csak a zsidók megkísérlett elszakadása, a sziklaforrás csodája előtt csatlakozott, mint célzás KRISZTUS fogságba hurcolására; továbbá azon jelenet ábrázolása, midőn MÓZES Isten kezéből átveszi a törvénykönyveket, mint a KRISZTUS általi megváltás alapját; HIÓB, mint a töredelmes bünbánat után való kiengesztelődés jelképe. Hiányzik azonban a festészetben gyakran előforduló jelenet, midőn MÓZES az égő csipkebokor előtt saruit leoldja. A mithológiai vonatkozású ORPHEUS sem fordul elő a szarkofágokon. Az új-történet szimbolikus jelenetek közé tartozik: JAIRUS leányainak feltámasztása; hiányzik ellenben az öt szüz. Nagyon tágult a JÉZUS életéből vett képek köre. Hiányzik ugyan a mágusok látogatása HERODES-nél, de e helyett előfordul a páztorok és mágusok imádása, továbbá a gyermekek megáldása, a kaphaznaumi százados, Jeruzsálembé való bevonulás, az árusok kiüzetése a templomból, KRISZTUS elfogatása, PÉTER megtántorodása, KRISZTUS a főpap és PILÁTUS előtt, PILÁTUS kézmosása, a keresztvívés, KRISZTUS Emausban; ugyancsak ő a paradicsom négy folyója fölött, mint az új vallás középpontja. A szobrok és szoboralakok gazdagon vannak körülvéve más alakokkal. Templomi vagy vallásos ténykedések, áldozások, papi felszentelések, eljegyzések nincsenek a szarkofágokon feltüntetve; ép oly kevéssé a keresztrefeszítés, sirbatevés, feltámadás és mennybemenetel. E domborművek elhelyezésénél a pogány-római szarkofágok után indultak. Lehetőleg sok jelenet ábrázolása van szorosán egymás mellé csoportosítva és pedig úgy, hogy ugyanazon alak az alakok sorában többször ismétlődik, sokszor minden közbeeső alak, vagy architektónikus elrendezés nélkül. Előfordul az

is az antik minták után, hogy az egyes alakok arkádok, vagy fülkék által vannak elválasztva egymástól; vagy a középben van a főalak, vagy annak mellképe két oldalról mellékalakoktól körülvéve.

A kompozícióban egyáltalán nem uralkodik amaz egyszerűség, arányosság és párhuzamos összetétel, mint a festményeknél, de azért nincs kizárva. Így a «Jó Pásztor» háromszor fordul elő egymás mellett: mint őrző, mint fejő és középben mint az elveszett juhok megtaláló pásztor; vagy úgy is, hogy a középső alaktól jobbra és balra is hat apostol és hat bárány; egyszer úgy is előfordul, hogy a középben kagyló van két mellképpel, e fölött jobbról és balról egy-egy kéz nyul ki az égből: az egyik MÓZES-nek a törvénytáblát adja, a másik ÁBRAHÁMOT visszatartja az áldozattól; azonkívül egyik oldalon PILÁTUS, a másikon KRISZTUS, a ki PÉTERNEK megjövendölte, hogy őt meg fogja tagadni; a vérfolyásban szenvedő asszony és LÁZÁR feltámadása; ugyan e szarkofág alsó részén MÓZES a sziklaforrásnál célzatosan van szembeállítva azon jelenettel, mely KRISZTUS kenyérszaporítását ábrázolja; a vak meggyógyításával pedig DÁNIEL az oroszlánok között. Máskor JÉZUS bevonulása Jeruzsálembe szembe van állítva a Vörös tengeren való átmenetellel. Egy másik szarkofágon KRISZTUS két pálmafa között egy dombon áll, melyből négy forrás fakad. Egyik oldalon PÉTER van a kereszttel s egy iratot vesz át, a másikon PÁL. Balról KRISZTUS bevonulásának ábrázolása Jeruzsálembe, jobbról mint fogoly és vádlott PILÁTUS előtt; vagy pedig hasonló középalak hat-hat apostol között. Másik esetben a teljesen hasonló középső csoport különböző és összefüggés nélküli mellékcsoport közzé van helyezve: balról a hal és kenyér megszaporítása, jobbról a samaritánus nő a kutnál; balról PÉTER-nek megjövendöli KRISZTUS a megtagadtatást; jobbról a vérfolyásban szenvedő asszony meggyógyítása.

Eme művek ábrázolása a szimbolikus felfogás módját követi, mely a képben nem a hatást keresi, hanem a jelképezett eszméket, melyek teljesen érthetők, noha gyakran — antik szokás szerint — nagyon talányszerű, máskor meg csodálatos és gyermekiesen naiv jelképeket találhatunk. Ezeknél azonban a jelentés és a jelentést tartalmazó kép is az ünnepieshez és méltóságteljeshez vezet. Azért a hol

KRISZTUS úgy van ábrázolva, mint betegeket gyógyító, semmi más (pl. szeretet, részvét stb.) nincs kifejezve, csak az a hatalom, melyet gyakorol, a miért is mindig egyik kezében varázspálcával, másik kezében pedig irattekercset tartva ábrázolják. E mellett az ábrázolás naivsága nevetségesig megy: így pl. JÓNÁST a hajósok a tengeri szörny nyitott szájába úgy dobják, mint egy sütőkemencébe; DÁNIEL meztelenül áll két oroszlán között, mely jámbor ölebecskék módjára őrzik őt; Noé bárkája négyszögletes doboz, melyből a galamb után nyul, de nincs elég helye lábának, feltéve, hogy ha vissza akarná tenni; a három mágus mindig teljes futásban jön a gyermek JÉZUS-hoz, a ki anyja ölében ül.

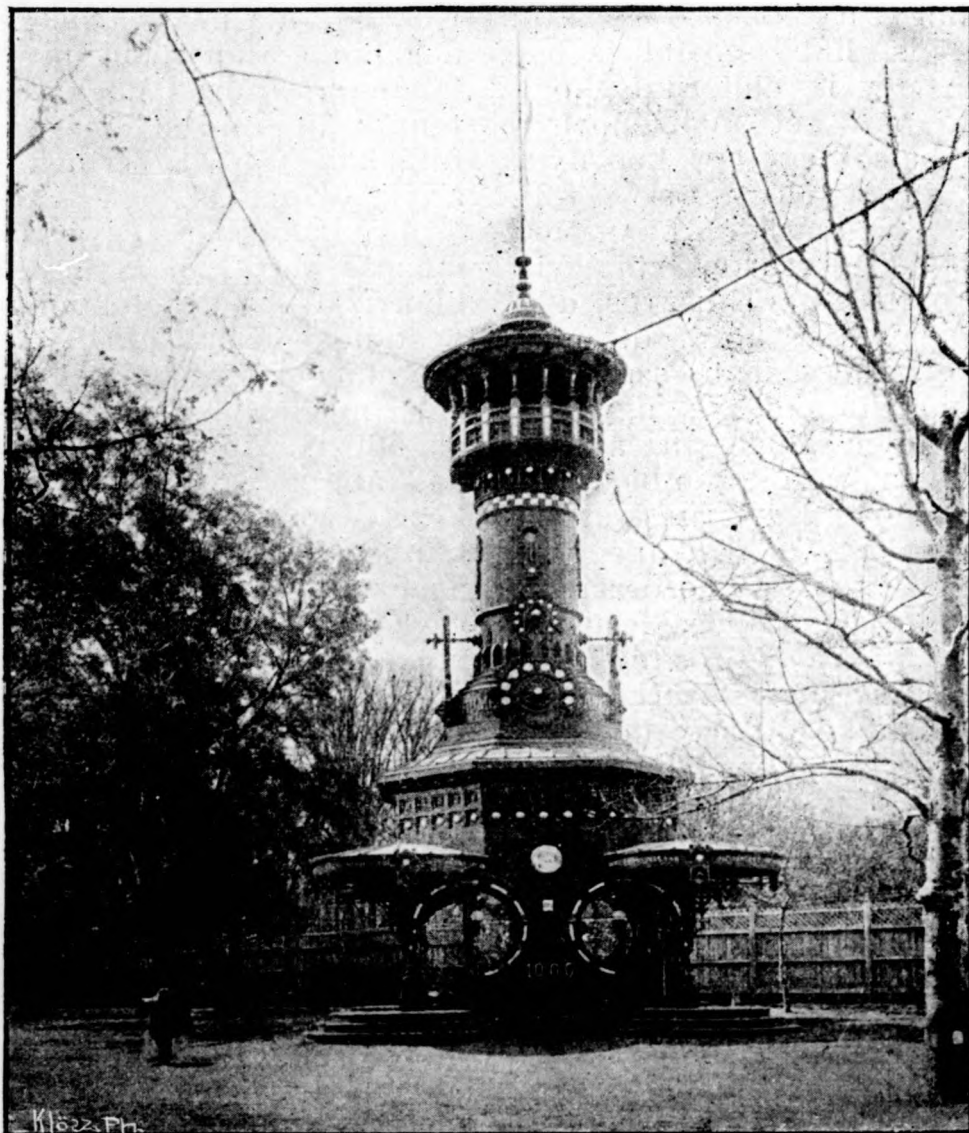
Az alakokban egyáltalán nagyon sok mozgás van, hanem a kifejezés teljesen hiányzik. E jelenetekből magát a cselekvést nem látjuk, csak a cselekvő személyeket, melyek azonban a lelki állapotoknak megfelelő arckifejezéseket teljesen nélkülöznek. ÁDÁM és ÉVA mindig úgy vannak ábrázolva, mintha ijedten és szégyenkezve vennék észre meztelenségüket; a bűnbeesésre azonban semmi sem mutat; az ezután következő testvérgyilkosság is csak távolról van jelezve, a mennyiben KAIN kévével, ÁBEL báránynyal lép Isten elé, sőt úgy is, hogy az első szüleink tartanak kezükben kalászt és bárányt. ÁBRAHÁM áldozatában kinyulik ugyan egy kéz a felhők közül, de nem ér a késhez. Így látjuk KRISZTUST boros edények mellett, a mi jelezni akarja a kánai menyegzőt; a hét kosár pedig, melyet vesszővel érint, a csodálatos étkezést; avagy egy kis emberke, a ki ágyát viszi, a köszvényes ember meggyógyítását stb. Egyáltalán a mozdulatok vagy rituálisak, mint az áldás, ima és csodatétel, vagy pedig konvencionálisak, melyek azonban sehogyssem felelnek meg a szép iránti érzéknek s nélkülöznek a lelki állapotok feltüntetését; azonban minden a későbbi antik művészet szerint, miként a szarkofágoknál és a pompeii fal-festményeknél látjuk, a hol pl. VÉNUSZ a haldokló ADÓNISZ mellett, minden lelki megindultság nélkül ül. JÓNÁS a lugasban az alvó ENDYMION másolata, mely a vatikáni muzeumban levő szarkofágon található.

KRISZTUS és MÓZES alakja is rendszerint nagyon fiatal, szakál nélkül, rövid hajjal. Tunika és köpönyeg az általános öltözet; a jobb kar rendszeren szabadon

marad. A nők fejüket vagy kendővel, vagy a köpönyeggel fedik be. Egy sajátos, kerek, alacsony fejfödővel találkozunk igen gyakran úgy az ó-szövetségi jeleneteknél, mint a szobroknál; úgy látszik tehát, hogy zsidó viselet volt; a mágusoknak mindig phrygiai sapkájuk van és csak tunikájuk köpönyeg nélkül. KRISZTUS trónszéke a sella curulis után készült, az áldásra emelt kéz mozdulata az, mely a római szónokoknál és költők-

nél szokásos volt. A szobrok, mint a régiéknél, gyakran vannak kagylóba foglalva, melyet sokszor két géniusz tart. A hol PÉTER KRISZTUS-t megtagadja, mindig ott van a kakas, mint a lelkiismeret őre. A földet és eget még a régi URÁNUS és GACA istenségek jelképezik.

A stil nem különbözik a pogány szarkofágok stilusától, a fedetlen testrészeken és a ruházaton ugyan azon alakítás vehető észre; még az új jellegzetes saját-

FIUMEI RIZSHÁNTOLÓGYÁR CSARNOKA.

ságokra sincs állandó típus; a fénykörök sem jönnek elő. A rajzban és kivitelben általában látható a művészet hanyatlása, hanem különböző mértékben s lépésben az általános műveltség hanyatlásával. Habár e szarkofágokban az antik szellem, az új, üdvözítő tanok által élesztve, új életre látszik kelni, mégis a legtöbbször szembeötlik a mindinkább nagyobb mértékben fellépő tehetséghiány és a formaérzék és technikai ügyesség is mindjob-

ban a valónak az eltorzítása. Igen sok domborműnél a ráncok csatornák módjára vannak bevésve, úgy hogy a motívum is alig ismerhető fel; a hajfürtök pedig be vannak furva. Gyakran az alakok nagyfejűek, alacsonyak, otrombák, az arcvonások idomtalanok; még akkor sem tagadható a művészet hanyatlása, ha antik műalakokat másolnak és nem akadályozható meg a teremtő erő forrásának kiapadása.

Hogy ha a keresztény művészet eme felsorolt emlékei után kutatni kezdünk, hogy tulajdonképen mi is volt az a mag, melyből az ó-keresztény, olasz művészet oly hatalmassá nőtte ki magát, jól meg kell különböztetni ama befolyásokat, melyek között az az fejlődhetett: t. i. a zsidó és pogány eszméket és a pogány művészi alakítást. A művészet magjául pedig a keresztény vallás két sarkalatos tétele szolgált: «Egy ember által jött a világra a bűn és a halál; ép úgy egy ember

által a bűn és halál megváltása, t. i. KRISZTUS által.» KRISZTUS a bűn, a betegség és a halál fölötti hatalmát nagy csodatettek, halottak feltámadása, de leginkább saját feltámadása által igazolta. Ő vele és ő általa mindenki, a ki benne hisz, elérheti a halhatatlanságot. A katakombák szarkofágjain ábrázolt jelenetek majdnem mindegyike a keresztény vallás eme két alaptételére vonatkozik, s ezek azon magvak melyek a keresztény művészet mezején oly bőséges gyümölcsöt hoztak.

KERESZTÉNY MŰVÉSZET A NÉPVÁNDORLÁS KORÁBAN.

Olaszország a nyugot-római birodalom bukása után nagy változásokon ment keresztül. ODOAKER, a ki székhelyét Ravennába tette át, a nyugoti gótok vezérének, THEODORICH-nak hosszas küzdelem után meghódolt. THEODORICH 493-ban bevonult Ravennába s mint Itália királya a nyugot-római birodalomnak majdnem összes részeit: Itáliát a szigetekkel, déli Franciaországot, a Duna melletti tartományokat és az adriai tengerpartokat hatalmába kerítette. Uralkodása ép oly jótékony, mint dicsőségteljes volt; a klasszikus kor iránt való tiszteletről nemcsak a régi emlékek kimélését és fentartását hagyta meg, hanem az ó-kor életmódjának, szokásainak, viseletének elsajátítását is. Iparkodott a klasszikus szellem újbóli életrekeltésére a kalábriai CASSIODORUS, THEODORICH titkára s BOETHIUS, minisztere. Hiába iparkodott THEODORICH, hogy népének erkölcsét megneemesítse: a keresztények nem engedték magukat az állatviadaloktól és más vad és kegyetlen mulatságoktól és szórakozásoktól megfosztani.

THEODORICH-nak 526-ban bekövetkezett halála után ismét nehéz napok viradtak Olaszországra. JUSTINIAN kelet-római császár 527-ben Konstantinápolyban trónra lépve, arra fordította minden igyekezetét, hogy a szétválasztott római császárságot ismét egyesítse. Itália, legkiváltképei, Róma, sokat szenvedett vezéreinek, BELIZÁR-nak és NARSES-nek meg-megújuló támadásai alatt, melyeket a VITIGES és TOTILA által vezérelt gótok ellen viseltek; 552-ben a Vezuv mellett vívott csatában a gótok királya

is elesett s ezzel a gótok uralmának Itáliában vége szakadt. Itáliát Bizanctól exarchák által kormányozták, hanem az elnyomatás oly elviselhetetlenné vált, hogy saját tehetetlenségük tudatában szabadító után néztek s ezt egy másik germán törzsben találták fel, t. i. a longobardokban. Ezek készséggel tettek eleget a déliek hívásának és ALBOIN vezérlete alatt 568-ban átkeltek az Alpeseiken. Az új birodalom középpontjává Páviát tették; hatalmuk kiterjedt egész Itáliára és Sziciliára s pusztító hadjáratokat viseltek a bizanciak ellen, mely háborúk alatt az ország elszegényedett. Szerencsére Rómában szent PÉTER örökségébe 590-ben oly férfiú lépett, a kit joggal számít a történelem a legnagyobb emberek közé, t. i. I. GERGELY, a ki nagyszerű módon és szokatlan erővel védte az egyház és állam javát a minden oldalról fenyegető veszélyek ellen s az elvadás mindinkább magasabbra felcsapó hullámainak gátat vetett. A Bizanctól kiinduló és a képek ellen irányuló harcban, mint a művészet védője lépett fel, mert nyomatékosan kijelentette, hogy «a festészet és szobrászat a tudatlanoknál az irástudást pótolja».

GERGELY még elismerte a császári fenhatóságot és mint római püspök, megerősítését Bizanctól nyerte. A mikor azonban a császári hatalom az egyház dogmáit összefüggésbe hozta a politikával, sőt annak alárendelte, Róma a hetedik században teljesen függetlennek nyilvánította magát Bizanctól. Még élesebben lépett fel a szakadás, midőn isauri LEÓ görög császár a szentképek elleni irtó-

hadjáratát megkezdte, Rómában pedig a képeket az egyház védelmébe fogadta. Egész Itália s vele a longobardok királya, LUISPRAND a pápa, II. GERGELY védelmére kelt. LUISPRAND felhasználván az alkalmat hatalma gyarapítására, elfoglalta Ravenát, a bizanci exarchák székhelyét és délre nyomult elő. A pápa aggodalmát a hatalmas segítő társsal szemben azzal győzte le, hogy neki adta Sutrit ajándékba, a mivel a KRISZTUS földi helytartójának a leendő világhatalomhoz új és jelentős alapkövet szolgáltatott. II. GERGELY meghalt 731-ben, III. GERGELY, a ki utóda volt, nyerte utolsónak Bizancból hatalma megerősítését s Rómába zsinatot hívott össze, mely egyházi átokkal sujtja a szentképek rombolóit.

Nem sokára új események történtek, melyekből a hierarchia mint egyházi állam került ki, kezdetben egyetértve a világi hatalommal, nem sokára azonban versenyre kelt vele az elsőbbségért. A longobardok fenyegető magatartása arra indította ZACHARIÁS pápát, hogy a veszélyben mentőket keressen. Egy germán törzs volt hivatva a rokontörzs fékentartására. A longobardok uralmának a frankok vetettek véget s utoljára is a trónbitorló PIPIN-t, a pápa 752-ben királynak ismerte el. ZACHARIÁS utóda, ISTVÁN pedig 754-ben nejével együtt fiait, KÁROLY-t és CARLOMAN-t S.-Denisben felkenete, a miből mindkét részről mindenféle viszonyok keletkeztek, melyek okai voltak a századokon át dúló áldatlan küzdelemnek a pápaság és a világi hatalom között s az egész középkort izgatottságban tartották. 756-ban PIPIN a longobardok királyát, AISTULF-ot békére kényszerítette; melynek értelmében jelentékeny területekkel gyarapodott az egyházi állam. A pápaságért folytatott pártharcokból végre I. ADORJÁN került ki győzedelmesen s átokkal sujtotta a longobárd királyt, DESIDERIUS-t, a ki Rómát fenyegette és segítségül hívta KÁROLY-t, a frankok királyát. Hamar beteljesedett a longobardok végzete. Miután KÁROLY 773-ban megizente a háborút, 774-ben bevonult Rómába, a hol az egyházi államot elismerte és gazdagította; DESIDERIUS pedig fogságába került s így a longobardok megszűntek Itáliában továbbra uralkodni. De az új szerzemények nem voltak eléggé biztos védelemben, azért KÁROLY kénytelen volt többször vezetni hadait Itáliába. Midőn nyolcadizben vonult Rómába, ADORJÁN pápa meghalt, helyét III. LEÓ foglalta

el, a ki Mentanánál, Róma mellett, KÁROLY-t ünnepélyesen fogadta; szent PÉTER sirjánál felkenete s nem sokára császárrá koronázta, midőn fia, PIPIN a királyi koronát kapta. Ezzel az elhatározó ténynyel a merev és haldokló Kelettől Itália teljesen függetlenítette magát s egy új, önálló életre kelve, a pápaságot és a császárságot a műveltség együttes ápolására készítette.

De csak rövid álom volt az a megújuló hatalom, melytől Itália jövőjét, Európa pedig a kereszténység biztosított békéjét várta. A birodalom felosztásából s azt követő testvérháborúkból, a longobardok megújuló támadásaiból, KÁROLY utódjainak gyengeségeiből, mely pártképzéseket és küzdelmeket idézett elő a császári, pápai és a világi partikuláris hatalmak között, szükségszerűen következett a karolingi ház uralmának tönkrementése. Ezekhez járultak a szaracénok támadásai a pápai állam területére, 846-ban Róma kifosztása, nevezetesen szent PÉTER és szent PÁL templomának kirablása, melynek következtében a sok drága műkincs tönkrement. E körülmények között tűnt ki a császári hatalom gyengesége. Az Ostia melletti tengeri csatában szenvedett vereség dacára, a szaracénok ismételen visszatértek s rablóhadjárataikat egész alsó Itáliára kiterjesztették, sőt ott magukat meg is fészkeltek. Csak rövid időre erősödött meg a pápai hatalom I. MIKLÓS alatt, a kinek 867-ben bekövetkezett halála után heves és véres küzdelem tört ki a pápai székért; ennek következménye lett a nem épen megfelelő pápák egész sora, továbbá BERENGÁR, GUIDÓ és ARNULF közötti pártviszály a világi főhatalomért és úgy látszott, hogy az egészséges élet teljesen kihalt Itáliából. A szaracénok betöréseihez, kik 914-ben újból megjelentek Róma előtt, járult még északon a magyarok támadása, hogy az aggodó Itáliának ne engedjenek lélekzetvételt sem. Hiába tette X. JÁNOS pápa a császári koronát BERENGÁR fejére, eredménytelenül keresett segítséget Bizanc-ban, mert ha ezt meg is nyerte és a szaracénokat 916-ban szerencsésen le is győzték Gariglianonál, de a magyarok betörései északon mind hevesebbek lettek s a burgundok is támadtak; Rómában azonban, a hol JÁNOS pápa az angyalvárban 929-ben mint fogoly halt meg és a pápák gyors egymásutánban jutottak trónra, gyalázatos nőuralmak alatt határtalan elvadulás s erkölestelenedés kapott lábra. Elég egy pillantást vetni a

viszonyokra s látjuk, hogy mily nagy mértéket öltött a sülyedés. Pápák következtek egymásután függő viszonyban, úgy hogy a pápai hatalom teljes tehetetlenségbe esett. Itáliát OKTÁVIÁN a sülyedésből kimentette és új idöket teremtett. Már 951-ben hívta OTTÓ német királyt segítségül, ADELHAID, a 950-ben elhalt LOTHAR, Itália királyának özvegye, kinek trónját ivreai BERENGÁR foglalta el s rá akarta erőszakolni a fiával kötendő házasságra.

OTTÓ 951-ben fegyveres kézzel jött, Lombardiát elfoglalta, ADELHAIDOT eljegyezte s visszatért hazájába a nélkül, hogy Itália viszonyait megjavította volna. Lehet, hogy neki úgy tetszett, hogy Itália még nem jutott a végsőig, lehet, hogy gondjai Németország fölött, melyeket a magyarok támadásai nyugtalanították, nem engedtek neki időt, hogy Itáliával törődjék. XII. JÁNOS a legnagyobb kétségbeeséssel hívta segítségül és OTTÓ 961-ben átkelt az Alpokon, Lombardia vas koronáját fejére tette, 962-ben bevonult Rómába s helyreállította a NAGY KÁROLY által megszerzett római császárságot. Ezzel az új idő kezdődött a világi hatalomra és a szégyenbe esett pápaságra.

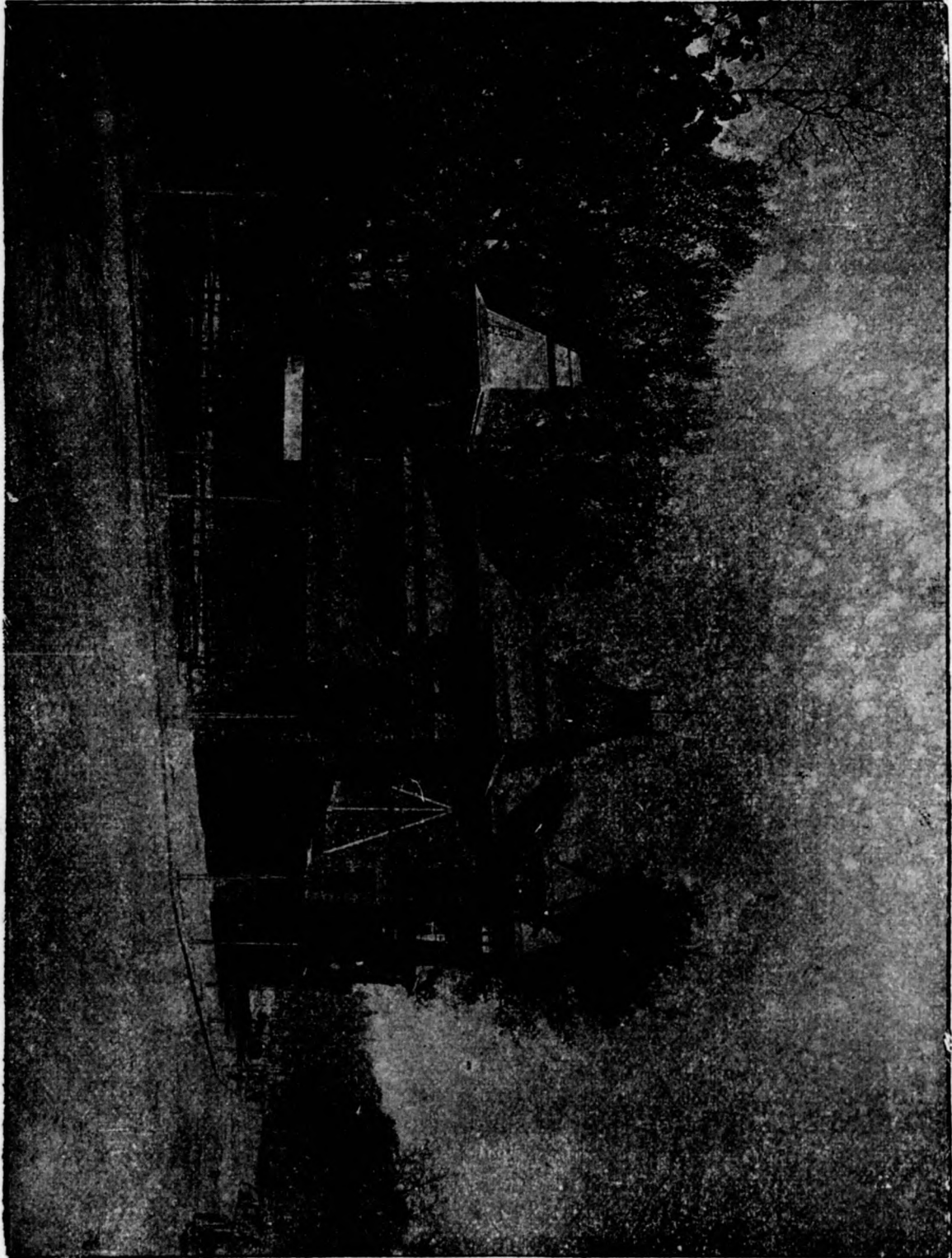
Nem kevesebb változáson ment át a keresztény egyház fejlődése is, mióta az apostoli idők elmúltak. Az üldözések számtalan neme között megerősödött, KONSTANTIN alatt hajlamból és politikából államvallássá tett s JULIÁN alatti üldözést szerencsésen kiállt keresztény vallás, I. THEODOSIUS alatt oly hatatmat ért el, hogy a pogányságtól szenvedett jogtalanságokat hasonló mértékben adta vissza s megállapította a vallási dogmákat s üldözte mindazokat, kik azokban nem hittek. Hiába kérte SYMMACHUS GRÁCIÁNTÓL, hogy kimélje a Róma nagyságát hirdető Viktoria-szobrokat; THEODOSIUS a pogány istentisztelet minden nemét véteknek nyilvánította és az áldozati állatokból való jóslást felségsértésnek jelentette ki. A nagy írók mellett, mint EUSEBIUS, ÁGOSTON, ORIGENES stb., a kik a kereszténység szellemével s az igazság meggyőző erejével küzdöttek, támadtak vakbuzgók, a kik a pogányok tüzzel-vassal való pusztítását követelték. JUSTINIÁN 529-ben megszüntette a bölcseleti iskolákat, a pogányság utolsó szellemi menedékét; Rómában azonban pogány ünnepek és szokások, kifejezések mentek át a kereszténység szervezetébe.

A negyedik század végén a szentirást,

egyes részei fölött való kétség kikerülése végett, DAMASUS pápa kivánságára, latin nyelvre fordították, de ezzel megkezdődtek a theologiai vitatkozások s a szeretet vallása a gyűlölet és üldözés fegyveréhez nyult, az igazság és szellemben való tisztelete az Istennek, miként KRISZTUS tanította, nem elégítette ki egy császári birodalom államegyházát. Egymásután elkezdtek a vallási felekezetek, köztük legveszélyesebb volt az ariánizmus. Lángba borult az egész ország s a pusztítások, kegyetlenségek között természetesen a műveltség nagyon lesülyedt. A babonaság hatalmasan terjedt s az emberek eszmekörében mindinkább nagyobb tért foglalt el az ördög; a nyomor nagy volt, míg másrészről fokozott élvvágyban, szabadabb erkölcsökben és nagy fényezésben töltötték életüket a hatalmasok. Az elfajulás visszahatást szült. Az evangélium üdvözítő hatásától áthatva s a világ hiúságaitól elzárkózva, kezdetben mint remete a szabinhegyek között, sziklabarlangban élve, alapította nursiai BENEDEK 529-ben a monte-kaszinói kolostort, a hol rendjének tagjaival az istentisztelet ápolása mellett a nép oktatását, a föld mivélését, régi kéziratok másolását stb. gyakorolták. E kolostor működése, mint a valódi keresztény élet áldásos kezdőpontja volt.

Egyidőben ezen eseményekkel a szentek tisztelete a mithologiai korszakra emlékeztető jelleget vett fel. Nemcsak eredeti működésük helyén tisztelték a szenteket, a relikviákat más helyekre is elvitték s ott tisztelték, hogy a földön segítségül, a mennyben pedig közbenjárókul szolgáljanak. Egyes városok, sőt tartományok egyes védszentek védelmébe ajánlották magukat, más szenteknek pedig különös segítőerőket tulajdonítottak. A pogány szentélyek keresztény templomok gyanánt való használatától lelkiismeretesen távol tartották magukat; hanem 608-ban mégis bekövetkezett, hogy a római Pantheont megelőző ördögűzés után az összes vértanuknak és szüz MÁRIÁNAK szentelték. A buzgó vértanuk emléke a róluk táplált tulhajtott képzetekkel összevegyült, a részben a mithologiából vett csodatörténetekkel.

Kezdetben a keleti udvar pompájából csak a bizanci egyház vett át külső díszet és fényezést, később átment a nyugoti egyházba is a fényes, szertartásos istentisztelet. A tömjénezést is a pogány istentiszteletekből vették át; a harangok a VII. században alkalmaztattak először

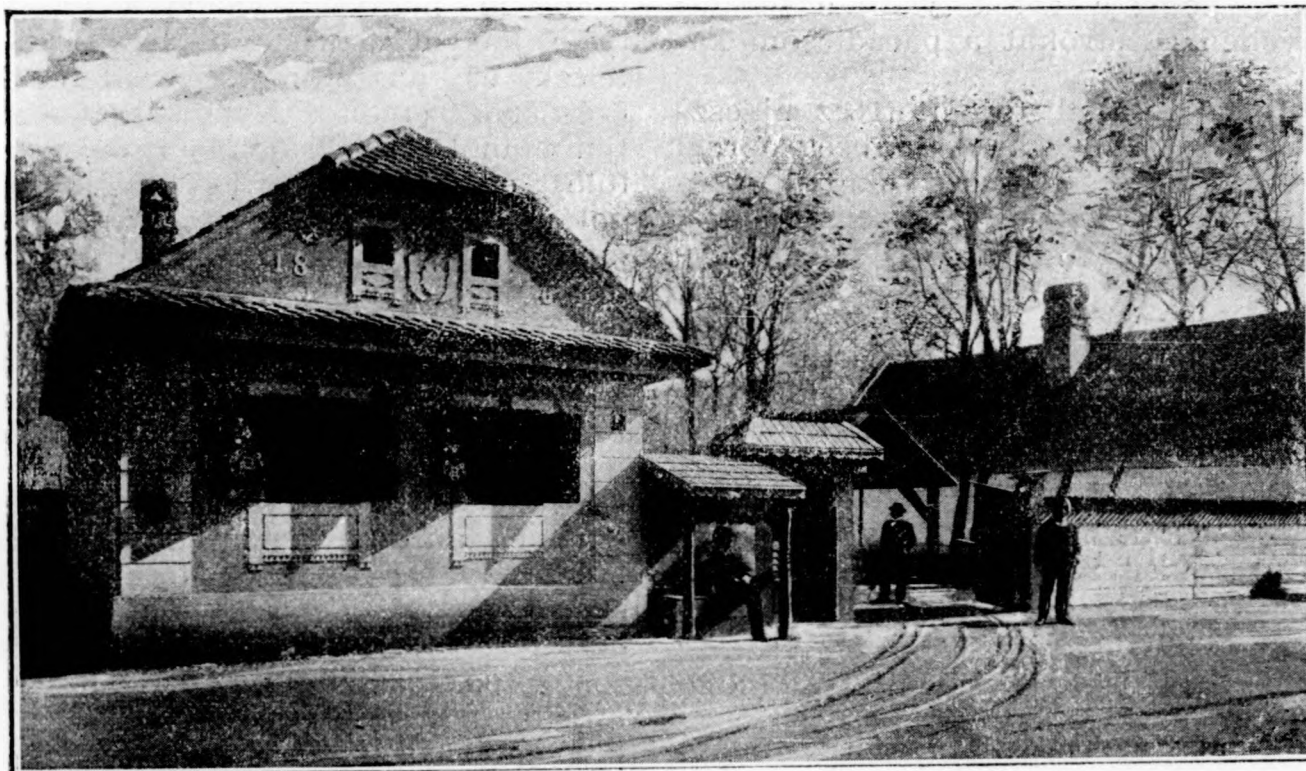

IDŐLEGES KÁLLIÁSOK CSARNOKA.

az előtt érclapok ütésével hívták a hívőket a templomba. Körülbelül egyidőben kezdték az orgonát használni. Az V. század óta hozták be kötelezőleg a papoknak a tonzura viselést, hogy megalázzván magukat, a rabszolgákhoz hasonlók legyenek. Különösebb egyházi ténykedésekre a papok külön ünnepi ruhát viseltek, ilyen volt a pallium, fehér gyapjuból készült széles sáv, melyet a vállon viseltek, mely máskülönben emlékeztetett az ósrómai viseletre. A palliumot a pápák a VI. századtól, mint kitüntetést osztogatták. KONSTANTIN szigorúan meghagyta a vasárnap megünneplését; KRISZTUS születésének napját Rómában december 25-ére (natalis Solis invicti) tették s innen a keletre is

átszarmazott. E korban az egyház már több ünnepnapot ült meg s mindinkább szaporította az ünnepek számát. Ünnepek voltak a martirok és az egyházak alapításának évfordulói; különösen nagy tiszteletnek örvendtek MÁRIA ünnepei s e tisztelet mindinkább elterjedt.

Az V-ik században a pogányság minden tilalom dacára a család körében csendben élt még tovább, sőt még 425-ben is a köztudomásulag pogány hitet követő RUFÍUS VENERIUS VALERIANUS neveztetett ki RÓMA prefektusává. Mig kevéssel előbb a keresztény vallást halálra üldözték, ugy most az ősi pogány vallásnak lettek vértanui, különösen Keleten. Nyugaton azonban a pogányság tovább

FALU. — CSÁNGÓHÁZ.

élt a kereszténységben s ha NAGY LEÓ is panaszkodik a keresztény-pogány élet fölött, még inkább látszik a pogányság befolyása, midőn a karácsonyt a SOLFINVICTUS születésnapjára teszik s GELASIUS pápa csak az által tudja a Lupercaliák erkölcstelenségeit ellensúlyozni, hogy ez ünnepek helyébe MÁRIA szeplőtlenségét tette ünnep gyanánt. A nép nem engedte magát megfosztani a vad állatviadaloktól és amfiteátrumtól ép úgy, mint a durva szórakozások ünnepeitől, sőt THEODORICH szigorú tilalmai is eredménytelenek maradtak. «A pogányság nem tűnt el az élet-nézetekből és szokásokból, különösen

RÓMÁBAN s a legkárosabb befolyást gyakorolta a keresztény tanok legbensőbb lényegére», mondja REUMONT.

A pogány elemekkel, melyek nélkül az egyház nem nyerte volna alapítója életének és tanainak megfelelő alakot, de a melyek nélkül keresztény művészet nem jöhetett volna létre, — egyszerre gyakoroltak befolyást a zsidó hagyományok, melyeket erősített a VI. században keletkező izlam, melyből isauri LEÓ is merítette a képek iránti gyűlöletét. Egy századnál tovább tartott a vak fanatizmus által támasztott harc, mig rájutottak arra a gondolatra, hogy a képeket

imádni ostobaság, azonban a művészet eszközül szolgál arra, hogy nemcsak az általános műveltséget, hanem a vallást is megismertesse. E mellett a szentek és ereklyék növekvő tisztelete, a legendák

és csodatettek szaporodása, ha nem is az értelem és KRISZTUS vallásának előnyére, mint inkább a képzelet gazdagítására s későbbi művészi célokra alkalmas anyag felhalmozására szolgált.

AZ EGYHÁZ ÉS A SÍR.

A test föltámadásában való hit, a sirokat csak a test nyugvó helyeinek tekintette; a remény pedig, hogy a feltámadás után KRISZTUSSAL egyesülnek, az égbe való uttá s a szentek közelségéről való meggyőződés pedig a velök való egyesülés reményében, a sírokat a paradicsom kapuinak tartotta.

Az új vallás által teremtett ez új eszmékben van a lényeges különbség a régi népek vallási eszméi és az új művészet életelvei között. A szentek sirja felett megnyílt az ígélet földje: a menyország.

Midőn KONSTANTIN az új vallás gyakorlására templomokat emelt; utalva érezte magát ezeket a vértanúk sirjai fölé építeni, mert már ezelőtt is ősi szokás volt szentélyeket építeni a családi sírboltok fölé.

PÉTER és PÁL hamvai fölött nagy templomok emelkedtek s midőn KONSTANTIN palotája mellett a keresztények istenének templomot emelt, előbb sirt készítettetett s abba szt. JÁNOS hamvait temettette s innen kapta az egyház nevét is.

Ha ezelőtt a sirok templom gyanánt szolgáltak, úgy most a templomok szolgáltak temetkezési helyül, mindazon képzeletekkel, melyeket az első keresztények a halálhoz fűztek; sőt nemcsak a szentek holttesteinek befogadására, hanem közönséges sírhelyek gyanánt is, legalább addig, míg az élöket fenyegető veszély miatt a templomokba való temetkezést el nem tiltották.

A templomok eredetének és fogalmának ismertetett magyarázatát igazolják a különböző, e korból származó egyházi iratok is. A templom neve a legrégebbi egyházi íróknál «MARTIRIUM» vagy «CEMETERIUM», vagy pedig (mint aranyszájú szt. JÁNOSNÁL) «τάφος μαρτύρων»; s kivétel nélkül ama vértanu, vagy szent nevét viselték a templomok, a kinek sirja fölött

épültek s egy sem volt kriptá vagy «konfesszió» nélkül, t. i. valamely hitvalló (confessor) sirja nélkül; e szokásnak utolsó maradványa a templomok mai berendezésében is feltalálható, mert az oltárból sehohsem hiányzik valamely szent ereklyéje, melyet az istentiszteletre felszenteltek és használnak. Keleten HELENA császárné emelte KRISZTUSNAK az első templomot Jeruzsálemben a szent sír fölött és KONSTANTIN egy másikat a Golgotán, halála helyén; s a «*Αγία Σοίρα*» című templomra vonatkozólag mondja egy író azon időből, hogy «az oltár azon sirt jelképezi, a hol KRISZTUS feküdt, a titokzatos és tértelen áldozat». Hogy mily szoros volt az összefüggés a sír és a templom között, kitűnik azon válaszból, melyet LAURENTIUS DE LEODIS, verduni püspök azon kérdésre, hogy «miért nem emelnek az ó-testamentum szentjeinek is templomot?» felett: «Mert nem tudjuk születés (t. i. haláluk) napját s mivel ereklyék nem maradtak fön utánuk.»

Igy tehát magasztos hivatásuknál fogva a templomoknak meg volt adva az alkalom, hogy művészi fejlődésnek induljanak, mely befolyását más hasonló építkezésekre, úgy mint: keresztelő kápolnákra és oratoriumokra is kiterjesztette. Régi szokás szerint minden anyatemplomhoz vagy plébániához egy Baptisztérium tartozott — mely kivétel nélkül — nevét keresztelő szent JÁNOSTÓL nyerte. Az épület kerek vagy nyolcszögletes alakkal bírt, melynek közepén a keresztelő medence volt elhelyezve.

A képdíszek csakis szent JÁNOS-ra vonatkoztak és miként ő az evangéliumban KRISZTUS-nak előhírnökeként szerepel, úgy tekintették a nevéhez fűzött szentséget is.

Az oratoriumok a templomoktól külalakra nézve csak kevésbé különböztek. Nem bírtak hitvallási tekintéllyel és a szentséget sem volt szabad bennök tisz-

telni. Rómában a legrégebb oratoriumokat HILARIUS pápa alapította az V. században, a Laterán mellett: SZT. JÁNOS evangélista, SZT. JÁNOS baptista és SZT. KRUCISZT.

A szentegyházak, melyekkel első sorban a művészetnek dolga akadt, ezek a szentek sírjai fölé épített templomok.

Ezek szervezeti központja a szentek sírjai voltak, melyek a templom teljes átalakításánál is egészben és bántatlanul kellett hogy maradjanak (mint pld.: SZT. PÁL, SZT. LORENZÓ és mások sírjainál).

Közvetlen a sír fölött volt az utolsó vacsora szent asztala: az oltár. Miként a templomok berendezése a hivatásuknak megfelelően, úgy külalakjuk ismét a berendezés szükségleteihez képest volt megszabva. Új formák feltalálására a hanyatló művészet kevésbé volt képes.

A meglevő dolgok közül azt választották, a mi a célnak legjobban megfelelt. Ezek közül a régi istenek szentélyei voltak legkevésbé használhatók. Azonban mégis találunk rá példát, hogy ezek a szentélyek istenházává alakították át. (Igy THEODOSIUS a heliopolisi napszentélyt 379-ben szintén istenházává avatta).

Az ó-római nagy síremlékek szintén mintául szolgáltak egyes templomoknak. Legmegfelelőbbek s így tehát a legelfogad-

hatobbak is a bazilikák mintái voltak, miért a bazilika-stil lett az uralkodó forma.

Itt megtalálták mindazt, a mi a belső berendezéshez szükséges volt. Az oszlopok által elkülönített hosszú csarnokban (hajó) a hívők voltak, még pedig nemek szerint elkülönítve; a középső kiemelkedő tribunát az egyháziak foglalták el s templom alatti rész (kripta) pedig teljesen megfőlt a hitvallás követelményeinek, mely felett megfelelő helyen az oltár emelkedett. Hogy az egyháziakat a hívőktől teljesen elválasszák, a hajó és tribuna közt még egy helyiséget tettek és így keletkezett a kereszthajó (pranscept), melynek szimbolikus jelentésére, a kereszt alakra jöttek.

A IX. századig két templomi stílust különböztettek meg: a római és a bizáncit melyekhez később még más kettő csatlakozott: a góth és a longobardi, mely utóbbiaknak mintául a már uralkodó két stílus szolgált. Az ifju-görögök templomépítkezésükhöz formáikat szintén a rómaiaktól vették, de azzal a különbséggel, hogy az uralkodó bolthajtásos stílust a négyszögletű, vagy egyenközény alakú keresztalappal cserélték fel.

(Folyt. köv.)

MEZŐGAZDASÁGI CSARNOK.

(222. oldal.)

Ez a csarnok a kiállítás egyik elhibázott épülete. Kevés jót, sok rosszat lehet róla mondani. Tervezője a bejáratoknál alkalmazott tornyokkal akart imponálni a rengeteg épületnél, melyeknek azonban csak sokszor tagozott tetőzetük van meg. Ha tán a két tornyot a fő bejáratnál

magasabbra emeli és az apró négy pőznán nyugvó tetőket elhagyja, több hatást ér el. Az egész épület igen tömör. Területe 4.500 m²; költsége 59.000 frt. Tervezte a kiállítás műszaki osztálya. Az épület pilóta alapon nyugszik, faváz fal, deszkázva, aszfalt péplemezzel burkolva.

A FALU KÖZSÉGHÁZA.

(224. oldal.)

Ez a ház a templom tőszomszédságában fekszik. Már külseje is elárulja rendeltetését. Tekintélyt tartva a paraszt emberek közt, hol a falu bölcei és vénei tanyáznak. Arányos ablakai, benyilói és teljes berendezése már városias jelleggel

bir. Pilóta alapon nyugszik, faváz falai ki vannak falazva; cserépfedés borítja. Beépített területe 300 m²; költsége pedig 6.600 frt. — Tervezte a kiállítás műszaki osztálya.

HORVÁT BORKÓSTOLÓ.

(225. oldal.)

A kiállítási épületek közül építészeti szempontból a horvát csoport emelkedik ki. Meglátszik azon valamennyin, hogy átgondolt egyszerű tervek, melyek helyes arányokkal, szép és izléses külsejükkal, méltó helyet foglalnak el és hatást keltenek. Elég sajnós, hogy saját épületeinkben, ezeknek ellenkezőjét kell konstatálnunk. Gyorsan összetákolt, slendrián alkotások, melyeknél az idő volt a főkérdés. Helytelen arányok, külső tagozások, a gyakran és helytelenül alkalmazott szilhietek, mind a legnagyobb diszharmóniában állanak egymással. A horvát

épületek közül az iparcsarnok, az erdészeti pavillon, de leginkább a borkóstoló tűnik ki. Ez a francia reneszánsz stíle emlékeztető formában épült, fáktól környezett emelkedett helyen áll. Jó tagozása, helyes arányai, nyílt tornácai, kiképzései, mind a legjobb rendben vannak egymáshoz és vig benyomást keltenek az emberben. Az épületet HÖNIGSBERG zágrábi építész tervezte; pilóta alapon nyugvó faváz deszkázva és vakolva bádogtetővel. Beépített területe 2.— m²; költsége 6.000.— frt.

HAGGENMACHER SÖRCSARNOKA.

(228. oldal.)

Az épületet NEUSCHLOSS KÁROLY és FIA cég tervezte és építette egyuttal. Beépített területe 400 m², költsége pedig 15.000 frt. Változatos tetőzete nincs összhangban egymással, a vakolt földszint, a faváz deszkázott emelettel sem illik össze.

Hiányzik az épületen egy-egy végig futó párkány, miért is az egész csupasznak tűnik fel, a mi különösen a földszinten érezhető. Az épület pilóta alapon nyugszik, faváza vakolva és deszkázva van; tetői pedig péplemezzel borítottak.

BALNEOLÓGIAI CSARNOK.

(229. oldal.)

Ez már a jobb épületek közé tartozik. Tagozása megfelelő, arányai helyesek. Bejárata elég impozáns s ha a kupolát a tervezője valamivel magasabbra emeli, úgy még több hatást ért volna el. Ter-

vezte a kiállítás műszaki osztálya. Az épület pilóta alapon nyugszik; faváza deszkázva és vakolva van; az egész tető péplemezzel borítja; beépített területe 870.00 m² költsége pedig 28.600 frt.

FIUMEI RIZSHÁNTOLÓ PAVILLON.

(232. oldal.)

Ez a nyolc szögből körbe átmenő kis torony épület jó arányaival hat a szemlélőre. — Pilóta alapon nyugszik, faváz deszkázva és cement laptetővel 60 m² területet foglal el; költsége egy

kerek ezres. Az egésznek jó benyomását aranyozott napraforgói rontják. Karcsú törzsében csigalépcső vezet a tetőre, honnan csinos kilátás nyílik.

IDŐLEGES KIÁLLÍTÁSOK CSARNOKA.

(236. oldal.)

Ez a csarnok a kiállítási nagyköruton fekszik. Az épület eléggé tagozott, hanem kiemelkedő része, mely a szemet lekötné, nincs. Rossz hatással vannak az ablakok fölött mindenütt alkalmazott ereszek és hiányzó párkányzatok. Változatos tetőzete

nyújt egy kis képet. Az épület pilota alapon nyugszik; favázás fal, deszkázva, aszfalt péplemezzel. Beépített terület: 980 m²; költsége 21.000 frt. Tervezte a kiállítás műszaki osztálya.

FALU. — CSÁNGÓHÁZ.

(237. oldal.)

Ez a ház, a falu csinosabb és mondhatni, izlésebb épületei közé tartozik. Egyszerűségével hat, mely mellett meglátszik, hogy elszakadt magyar testvéreinkben is meg van a művészet és a szép iránti jó érzés; már t. i. a tervező-

ben. — Itt találkozunk a magyaros festéssel. Ablak zsalui, butorai élénk tulipánokkal vannak bemázolva. A benyilóból, mely egyszersmind kunyhónak is szolgál, balra a nappali, jobbra pedig a dolgozó szobába jutunk.

VEGYESEK.

A VASKAPUT, — melyről kimerítő értesítést 1893 évi V-dik füzetünkben közöltünk, — szeptember 27-én ő Felsége a király, a román, a szerb király, a magyar és osztrák miniszterek és magyar képviselők jelenlétében ünnepélyesen megnyitotta és a forgalomnak átadta. Az ünnepélyes aktus következőképen folyt le: Legelőszőr is püspök DESSEWFFY a következő latin imában kérte Isten áldását a műre: «Adiatorium nostrum in nomine domini responsorium et cum spiritu Tuo oremus Omnipotens sempiterna Deus, qui omnia elementa ad Tuam gloriam utilitatemque hominum condidisti, dignare quaesumus viam hanc navalem benedicere et benigne semper Tua protectione tueri ut dum famuli Tui remotis scopulis velociter properant in hac via, in lege etiam Tua ambulantes et viam mandatorum Tuorum currentes ad patriam coelestem feliciter pervenire mercantur. Propiciare Domine supplicationibus nostris et benedic naves in hac via aquarum onusae et qui in eis veluntur, sicut dignatus et benedicere archam Noae ambulantes diluvio, porrige eis Domine dextram Tuam, sicut porrexisti beato Petro ambulanti super mare et mitte sanctum angelum Tuum de coelis, qui

liberet et custodiat naves cum omnibus, qui in eis sunt a periculis et famulos Tuos sepulsi adversitatibus portis semper optabili cursuque tranquillo tuearis, qui vivis et regnas in secula seculorum. Amen.» («Mindenható örök Isten, a ki a természet elemeit dicsőségedre és az emberiség hasznára alkottad, áldd meg, oltalmazd meg kegyelmesen ezen folyami utat, hogy midőn szolgálid, eltávolítva a torlaszok akadályait, gyorsan haladhatnak ez uton, törvényeid szerint is eljárva és parancsaid utain haladva, az égi hazába szerencsésen eljutni érdemesek legyenek. Hallgasd meg uram könyörgésünket, áldd meg a folyami uton a hajókat és mindazokat, a kik erre elhaladnak, a mint megáldani méltóztattál Noenak a vizözön hullámain uszó bárkáját, nyujtsd nekik uram jobbodot, a mint nyujtottad a tenger színén lépdelő szent Péternek, küldd az egeből szent angya'aidat, kik megmentsék és óvják a hajókat minden rajtok levőkkel a veszedelmektől, minket, szolgálidat pedig akadálytalan és kellemes pályafutás után az örökkévalóság boldog kikötőjébe vezéreljenek, ki vég nélkül él és uralkodik. Amen!») Midőn az «I. Ferenc József» hajó a virággirlandokkal körülfont hajókötelet, a melyet a csatorna

bemenete előtt kifeszítettek, a mindkét parton elhelyezett útegek folytonos ágyudörgése közepette szétszakítá, ő Felsége a következőket mondotta francia nyelven: «Ez ünnepélyes pillanatban, mely bennünket egyesít, hogy a közjólétnek egy nagy művét ünnepeljük, szerencsés vagyok két velünk barátságos viszonyban levő országnak fejedelmeit üdvözölhetni, melyeknek a Duna hullámai által mosott partjai kölcsönös közelségükkel érdekeink közösségét jelképezik. A munkálatok, melyeket a Berlinben összeült Areopag Ausztria-Magyarországra bízott, be vannak fejezve; az utolsó akadályok, melyek a szabad forgalomnak a nagy folyam folyásában útját állották, el vannak háritva. Büszke lévén arra a hivatásra, mely nekünk osztályrészül jutott, az új utat megnyitottnak nyilvánítom és abban a meggyőződésben, hogy ez a nemzetközi érintkezés békés, valamint gyümölcsöző fejlődésének hatalmas és üdvös lendületet fog adni, poharamat népeink szerencséjére és boldogságára üritem!» A három uralkodó ezután kocintott a magyar kormány által e célra felajánlott serlegekkel, melyeket DÁNIEL Ernő kereskedelemügyi miniszter pezsgővel megtöltve, az uralkodóknak átnyújtott. A kocintás után DÁNIEL miniszter királyunkat magyar nyelven, a másik két uralkodót pedig németül arra kérte, hogy a serlegeket az ünnepélyes aktus emlékére elfogadni kegyeskedjenek. Az uralkodók szívélyes szavak kíséretében fogadták el a serlegeket és ezzel a beszentelési aktus végét ért.

SZOBOR-FELÁLLÍTÁS ZENTÁN. A zentaiak EUGEN-SZOBOR felállítását vették tervbe. A lovas szobor elkészítését RÓNA budapesti szobrászra bízták, a ki a mű teljes elkészítésére 138,000 frtért vállalkozott.

ÉPÍTKEZÉSEK A MARHAVÁSÁRTÉREN. A marhavásártéren 170,000 frt költséggel csarnokot és borju istállót fognak építeni.

A SZOLNOKI IZR. TEMPLOM tervvázlatait BAUMHORN budapesti építész megbízás alapján készítette.

PÉNZÜCYI HÁZÉPÍTÉS UNGVÁROTT. A pénzügyminiszter Ungvárrott a pénzügyigazgatóság és pénzügyőrség és adóhivatal elhelyezésére új pénzügyi házat épített. Az építő költségekre 180.000 frt van előirányozva.

A MINISZTERELNÖKÖK ARCKÉPEI. Az ezredévi ünnep alkalmából BÁNFFY Dezső báró miniszterelnök a király költségén megrendelte a Bencur-iskola tanítványainál a volt miniszterelnökök arcképeit a budavári miniszterelnöki palota számára.

A TEMESVÁR-GYÁRVÁROSI ÚJ R. K. TEMPLOM, mely tisztán román stílusú, három hajóju, két tornyu és egy-egy kupolájú, tervét YBL LAJOS budai várkapitány, építész készítette. Az egész templom elkészítésére 260.000 frt van előirányozva.

VÁRMEGYEHÁZ NAGY-ENYEDEN. Alsó Fehérvármegye közönsége új megyeházat épített a vármegye központjában Nagy-Enyeden. A terveket az ottani m. kir. államépítészeti hivatal készítette s azok alapján az építkezés mintegy 200,000 frtba fog kerülni. — Az építő-munkákat vállalat útján kívánja a vármegye végrehajtatni s azokra még az idén meghirdetik az árlejtést, hogy az építkezés a kora tavaszon megkezdhető legyen.

ÚJ ISKOLÁK ÉPÍTÉSE A FŐVÁROSBAN. Budapest székesfőváros tanácsa négy rendbeli új iskola felépítésére, jelenleg nyilvános pályázatot hirdet és pedig az I. ker. krisztinavárosi polgári leányiskolának 78.710 frt 26 krral előirányzott felépítésére és a VI. ker. felső-erdősor és Kmettyutca sarkán létesítendő elemi iskola és kisdudóvodának 133.098 frt 43 krral előirányzott felépítésére a 72,994 frt 70 krral előirányzott X. ker. rákosi elemi iskola és kisdudóvoda felépítésére és az I. ker. zugligeti Labanc-uton 24,634 frt 85 kr. költséggel előirányzott elemi iskola felépítésére.

A MAGYAR ÁLLAMVASUTAK igazgatósága a nyugoti pályaudvarnál nagyobb szabású átalakítási munkálatokat tervez, továbbá a Podmanicky- és Szabolcs-utcák között a pályaudvar színének emelésével a nevezett utcák színvonalával egy magasságban haladó aluljárót akar létesíteni.

KÉT ATTILA-KÉP PÁRISBAN. ELIE DELAUNAY elhált francia festőnek két képét fogják elhelyezni a Panthéonban. Mindkettőnek tárgya Attilának Galliába való betörése. Az egyik a párisiaknak ijedelmét festi, midőn az «isten ostorát» közeledni látják; a más Attilát és környezetét ábrázolja.